

ANYANYELVEK NAPJA
2019. 02. 21. 16.00

Édes Anyanyelvünk

2019. FEBRUÁR

41. ÉVF. 1. SZÁM

A TARTALOMBÓL:

Blankó Miklós:
Középkorú lett lapunk

Lengyel Klára:
A szófaj bővül

Balázs Géza:
A Húsvét-sziget titkai

Kemény Gábor:
Szép magyar vers

Egy jó bekezdés többet ér,
mint egy sebességváltó
Ferdinandy György nyilatkozik
Balázs Gézának

Azok érzik, hogy jók,
akik nem azok
Szárz Miklós György nyilatkozik
Mészáros Mártonnak

Janda Tibor:
Természettudományokról
magyarul

És: anyanyelvi pályázatok,
fejtörő, rendezvények, új szavak,
nyelvész-leletek

Szemlér Mihály:
Szegénylegény (1859)

É A

Kitüntetések, díjak a magyar nyelv napján

A Mátyás király-évhez kapcsolódóan gyermek mese-mondók adtak elő Mátyás-meséket („így volt, ha mondom”), fergeteges, reneszánsz koreográfiával lépett színpadra a Cédrus táncgyűttes a 8. magyar nyelv napj gálaműsorban. Lőrincze-díjat kapott **H. Tóth Tibor**, a Magyar Nyelvstratégiai Intézet munkatársa, Deme László-ösztöndíjat **Veszelszki Ágnes**, a Corvinus Egyetem docense, Arany Kazinczy-díjat **Matula Ágnes**, több televíziós nyelvművelő műsor gazdája, Maróti István-emlékérmét **Györffy Imréné** ny. tanárnő. Kihirdették a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma Írj levelet Kazinczynak! pályázatának győzteseit, valamint a 2018. évi országos anyanyelvi pályázat eredményét. A helyezettek: első helyezést a bírálóbizottság nem adott ki. Második helyezettek: Nagy Natália, Nagy Katalin, Pataki Anett, Vasné dr. Tóth Kornélia. Harmadik helyezett: Schweighardt Zsanett, Málnási Ferenc, Bincze Diána, Balog Lajos. Oklevelet kapott: Körner Judit, Faragó-Kupi Adrienn, Csikó Szilvia, Gergelyné Bodó Mária. (ASZ, *Manyszi*)

Szemlér Mihály (Pest, 1833. július 4. – Budapest, 1904. február 28.) festő, grafikus.

A pesti piarista gimnáziumban tanult, majd 1848-ban beállt honvéddnek, osztrák fogságban is volt. A szabadságharc után jelentkezett a Marastoni Jakab által alapított Pesti Első Magyar Képző Művészetek Akadémiájába, ahol 1850-ben és 1851-ben kitüntetés és oklevelet kapott. 1852-től már a bécsi Képzőművészeti Akadémián folytatta tanulmányait, történeti festőnek készült. Hazatérése után, a festészet mellett, rajztanárként működött, 1861-től a pesti reáliskola rendes tanára lett, ahol 32 évig oktatott.

Szemlér Mihály a magyar népi zsánerfestészet egyik első mestere, de könyvillusztrációkat, kőrajzokat és rézkarcokat is készített. Az 1880-as évektől tájfestéssel foglalkozott, képei nagy részét Szadán festette. Tanulmányúton járt Prágában, Olaszországban és Németországban. Műveiből 1904-ben rendeztek kiállítást a Nemzeti Szalonban. Több műve megtalálható a Magyar Nemzeti Galériában.

TARTALOM

Kitüntetések, díjak a magyar nyelv napján	2
Blankó Miklós: Szó szót követ. Középkorú lett lapunk	3
Lengyel Klára: A szófaj bővül.	4
Balázs Géza: Miért érdekes? A Húsvét-sziget titkai (1).	5
Büky László: <i>Pöse</i>	6
Buvári Márta: <i>Lévén</i>	6
Kemény Gábor: Szép magyar vers. Tandori Dezső: Hommage.	7
Egy jó bekezdés többet ér, mint egy sebességváltó. Ferdinandy György nyilatkozik Balázs Gézá nak	8
B. G.: Nyelvészek közt kommunikációkutató – kommunikációsok között nyelvész. Veszelszki Ágnes , a 2018. évi Deme László-ösztöndíj kitüntetettje	9
Azok érzik, hogy jók, akik nem azok. Száraz Miklós György nyilatkozik Mészáros Márton nak.	10
Holczer József: „Megírta ő a levelet / A ragyogó csillag mellett...” 125 éve halt meg Kossuth Lajos	11
Tóth József Farkas: Hehe-lyesírás	12
Janda Tibor: Természettudományokról magyarul	13
Kemény Gábor: A futball először – Jókainál?	13
Molnár Miklós: „Besúgócsárda” Szombathelyen .	14
Tóth Tamara: Digitális bennszülöttek	14
Grétsy László: A magyar nyelv napja.	15
Ludányi Zsófia: Orvosi nyelvi kutatások a XXI. században	16
Anyanyelvi pályázatok, 2019.	17
H. Tóth István: Hasznos nyelvtani játékkönyv – magyar nyelvtani kvízkönyv.	18
Büky László: Könyv Pásztor Emilről	18
Minya Károly: www.manyszi.hu	19
Hírek, tudósítások	20
Pontozó	22
Keresztretjtvény.	23
Új szavak, kifejezések (103.)	23
K. G.: Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek	24

ÉDES ANYANYELVÜNK • AZ ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGÉNEK FOLYÓIRATA

Megjelenik évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, szeptemberben és novemberben. Szakmai támogatók:

Magyar Nyelvtudományi Társaság,
MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Bizottság,
Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport

Kiadja: az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős kiadó: Juhász Judit

Felelős szerkesztő: Grétsy László

Szerkesztőség:

Balázs Géza balazs.geza@gmail.com,

Kemény Gábor kemeny.gabor2@yahoo.com,

Bobák-Hajdu Tímea (titkár) ea.szerkesztoseg@gmail.com

Szerkesztőbizottság:

Balázs Géza, Grétsy László, Heltainé

Nagy Erzsébet, Juhász Judit, Kemény Gábor

A szerkesztőség címe:

1053 Budapest, Károlyi u. 16.

Honlap: www.anyanyelvapolo.hu

(vagy: www.anyanyelvapolo.hu)

Villámposta: ea@anyanyelvapolo.hu,
ea.szerkesztoseg@gmail.com

A szerkesztőség csak a megrendelt íráskért fizet honoráriumot. Meg nem rendelt kéziratot nem őrünk meg, nem küldünk vissza.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt.

Hírlap Üzletéga (Bp. VIII., Orczy tér 1.).

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél.

E-mail: hirlapelofigetes@posta.hu

Fax: 303-3440

Információ, reklamáció: 06 80 444-444

További terjesztő: Könyvtárellátó Kht.

Ára: 250 Ft.

Az Anyanyelvápolók Szövetségének tagjai

a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.

Tagdíj: 2000 Ft/év, tanulóknak, nyugdíjasok-

nak: 1500 Ft/év.

Belépési nyilatkozat kérhető:

Anyanyelvápolók Szövetsége,

1053 Budapest, Károlyi u. 16.

Tel.: 317-3062, 317-3611/208

Műszaki szerkesztő: Kovács Gyula

Lapunk kiadását

az Emberi Erőforrások
Minisztériuma,

a Nemzeti Kulturális
Alap,

a Magyar Művészeti
Akadémia

segíti.

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)

ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: Opticult Bt.

Nyomás: mondAT Kft.

Szó szót követ

Középkorú lett lapunk

„[Feladatunk, hogy] megtanítsuk a magyar emberek száz- és százezreit anyanyelvünk tudatos és pontos használatára. Hogy ki tudják fejteni magukat: gondolataikat, érzelmeiket, akaratukat. Hogy kapcsolatot tudjanak teremteni embertársaikkal. [...] Korszerű folyóiratot szeretnénk hát elindítani.” – írta Lőrincze Lajos az *Édes Anyanyelvünk* I. évfolyama I. számának első oldalán, 1979-ben. Ez a negyvenéves fennállás azt bizonyítja, sikerült a kítűzött célt teljesíteni. A *Szó szót követben* e jubileum alkalmából tehát az *Édes Anyanyelvünkkel* foglalkozunk.

Kérdésünk így szól:

Negyvenéves az *Édes Anyanyelvünk*. Miket tart a lap értékeinek? Milyen témákról olvasna szívesen a jövőben?

PUSZTAY JÁNOS *professor emeritus* • Eötvös Loránd Tudományegyetem (Szombathely)

Sok-sok negyven esztendő kívánok az *Édes Anyanyelvünknek*! A lap közérthetően foglalkozik olyan nyelvi-nyelvészeti kérdésekkel, amelyek aktuálisak, és érdeklik a művelt, anyanyelvét tisztelő közönséget. Szűkebb szakmánál fogva fontosnak tartom, hogy a nyelv- és néprokonság kérdései rendszeresen megjelenjenek a folyóiratban – nem kioktató, hanem elgondolkodtató formában. Remélem, hogy a világ nyelvi-kulturális sokszínűségének kérdései is érdekelhetik az olvasókat – felhívja a figyelmet arra, hogy nyelvi-kulturális környezetünk rohamosan pusztul. Azt kellene elérni, hogy az itt megjelenő írások eljussanak olyan intézményvezetők-höz, akik a nyelv védelmében ténylegesen tudnának tenni.

LENGYEL KLÁRA *egyetemi docens* • Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

Anyanyelvünk múltunk őrzője, jelenünk összetartó ereje és jövőnk hírmondója; a magyar észjárás tükré. Gazdag, színes, szép és természetesen édes, miként édesek szüleink, és miként mi is édesek vagyunk gyermekeinknek. Ha az *Édes Anyanyelvünk* negyven évfolyamában tallózunk, rácsodálkozunk nyelvünk kincseire, érdekességeire, dallamvilágára; megismerhetjük múltunkat, szembesülhetünk jelenünkkel, és találgathatjuk jövőnket is... A kisgyermek anyanyelvi tudásának fejlesztése, az olvasásra való ránevelés a jelenkor olyan kihívása, amelynek meg kell felelnünk. Szívesen látnék akár állandó *Gyermekszáj* rovatot is beszédtanulásról és -fejlesztésről.

FRÁTER ZOLTÁN *egyetemi docens* • Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

Negyven év már érett férfikor, komoly eredményekkel, rögzült karakterrel. Az *Édes Anyanyelvünk*re is igaz ez. Közérthetően, érdekesen ír nyelvészeti kérdésekről, tudományos témákról. A beszélt, megfogalmazott életet figyelni, mellőzve az akadémiai szörszállhasogatást. Pusztán azzal, hogy létezik, Ady szellemében inti olvasóit: „Csak azért se győzhet a Míndegey.” Nem mindegy, hogyan beszélünk, a szavakat milyen alakban és jelentésben használjuk, annak ellenére sem, hogy „úgyis megértik”. Szívesen olvasnék még többet a sokrétű nyelvi hagyomány és a jelen állapot összefüggéseiről, irodalom és nyelvészet kapcsolatáról, íróink nyelvművészetéről, akárcsak beszédünk legújabb változásairól, állandósult kifejezéseink helyes-helytelen használatáról, szólásainkról – bár az a gyanúm, hogy nyitott kapukat döngetek...

APORNÉ KINCSES KOVÁCS ÉVA *ny. nyelvész-szociológus* (Budapest)

Az Anyanyelvápolók Szövetségébe Bánffy György elnöksége idején léptem be, egy nagy nyelvészgeneráció, valamint rá-

diósok, televíziósok, színművészek, pedagógusok és újságírók társaságában. Grétsy László, Wacha Imre és Deme László meghatározó tagjai voltak ennek a nyelvűvelő „mozgalomnak”, melynek egy része az *Édes Anyanyelvünk* hasábjain zajlott. Szívesen hallanék a durvaságnak a nyelvi vonatkozásairól, hiszen ez nem átörökítendő hagyomány. Örömmel olvasnék még a családok nyelvátadási-nyelvhasználati szokásairól, a változásokról és azok megéléséről. A két- és többnyelvűség ma igen aktuális téma – erről is lehetne szó a lapban. Szívderítő, hogy az *Édes Anyanyelvünknek* a magyar nyelv és kultúra ápolása a legelső feladata. Ne feledjük Bessenyei György szavait: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.” A 40. évforduló alkalmából további tartalmas számok szerkesztését kívánom!

BOROSNÉ JAKAB EDIT *magyartanár* • Szent István Gimnázium (Budapest)

Gratulálok a szerkesztőknek, hogy ilyen hosszú időn keresztül képesek voltak életben tartani, sőt mindig meg is újítani a lapot! Kezdő tanárként is gyakran fordultam „kis színese-kért” a laphoz, hogy érdekesebb tegyem a nyelvtanórákat, hiszen számtalan újszerű, szellemes írást olvashattunk az évek folyamán. Üdítő színfolt a lap: úgy tud olvasmányos és szórakoztató lenni, hogy szakmailag megalapozott, viszont laikusok számára is élvezetes témák kerülnek fókuszba. A diákjaim kedvelték a helyesírási, nyelvhelyességi hibák képes gyűjteményét, lelkesen vadásztak ők is a sajtóhibák után. Örömmel olvasok a legfrissebb nyelvi jelenségekről, az internetes nyelvről is, s jó, hogy online formában is elérhetők a cikkek. Szívesen olvasnánk a retorika, stílusztika és a szövegtan köréből is több írást. Izgalmas lenne a nyelvtankönyvekbe is áttemelni a színes és frapáns írásokat. Javasolnám még az OKTV- és TDK-munkákból, a szónokversenyek szövegeiből való válogatást is. Szeretettel kívánok újabb 40 esztendőt!

MÁLNASI FERENC *ny. magyartanár* • Brassai Sámuel Líceum (Kolozsvár)

Sok örömet szerez az *Édes Anyanyelvünk* lapozgatása. Engem az egész lap érdekel, a Tompa Mihály-shallóigék, a *Szó szót követ*, a Nyelvészeti Inyencfalatok, a Hírek-tudósítások, a Keresztretjévény, de az Új szavak, kifejezések is. Sajnos, azt tapasztalom, hogy több kolléga nem olvassa a lapot, pedig sokat nyernének vele ők is. Gondolok itt azokra az írásokra, amelyeket az óráimon fel tudtam használni, azzal a megtanítandó leckét játékosá tettem, vagy elgondolkodtató feladatot adtam egy-egy érdeklődő diáknak – az *Édes Anyanyelvünk* egy fontos tanítási-tanulási segédlet lehet a magyarárókon.

PANKOVICS GERGŐ *doktorandusz* • Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

Az *Édes Anyanyelvünk* legfőbb erényének azt tartom, hogy olyan témákkal foglalkozik érthetően és figyelemfelkeltően, amelyek nem csupán a nyelvész szakmát érdekelhetik, hanem a laikusokat is. Mindenki rácsodálkozhat a nyelvhasználat jelenségeire, és tudatosabb nyelvhasználóvá válhat. Szintén értékesnek tartom, hogy az *Édes Anyanyelvünk* cikkei reflektálnak a nyelvi változásra. Fontos ez abból a szempontból, hogy a különböző generációk könnyebben megértsék egymást. Leginkább a Kis magyar grammatika az iskolában című rovatot kedvelem, de szívesen olvasnék írást kontrasztív nyelvészeti témában vagy az idegen nyelvek oktatásáról is.

Kedves Olvasóink! Bízunk abban, hogy az *Édes Anyanyelvünk* – vagy ahogyan sokan hívják, az *Édeske* – még sokszor negyven évet megél. Isten éltesse sokáig folyóiratunkat!

Blankó Miklós

A rovat anyagából készült kivonat az e-nyelv.hu oldalon olvasható. (A szerk.)

A szófaj bővül

Ma is hallom Rác Endre professzor úr hangját, aki egyetemi előadásán fogalmazott ilyen egyszerűen: „a szófajok bővülnek, nem a mondatrészek”. Gyakori hibánk volt ugyanis egyetemista korunkban úgy látni, érteni és fogalmazni, hogy egy tárgy bővíthet jelzővel (pl. *piros ruhát*) vagy a módhatározó fokhatározóval (*háromszor gyorsabban*). Ilyenkor a tanár úr ránk szólt, újra és újra figyelmeztetett, hogy a bővíthetőség típusa elsősorban a szófajokra jellemző. A *Látom a hegyeket* mondat tárgya azért bővíthet jelzővel, mert a tárgy (*hegyeket*) főnév: *Látom a hófödte hegyeket*. Az *indulni akarok* mondat tárgya (*indulni*) azonban nem kaphat jelzői bővítményt, hiszen az igenév. Az a gondolkodásmód tehát, amelyben mondatrészekhez kapcsolunk mondatrészt, nem pontos, nem elégséges, konkrét példáokra alkalmazva pedig téves következtetésekre is vezethet.

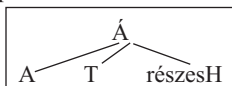
Egyetemi nyelvtanaink természetesen régóta „a szófaj bővül” szemlélet szerint készülnek, sőt – ami a kétfágú alárendelő szintagmákat illeti – mindig a szófajiságot tekintették a bővíthetőség/bővítettség kiindulópontjának. Ma is így tanítjuk: *mazsolát szemezget* = igei alaptagú tárgyas szintagma; *távol a világtól* = határozói alaptagú helyhatározós szintagma.

A fentiekből az következik, hogy a tagolt mondat szerkezetének hagyományos ábrázolása sem tükrözi híven a mondatot alkotó alárendelő szintagmák típusát, nem véletlen, hogy csak a magyar grammatikáirás történetében is sokféle mondatmodell született. Ennek legutóbbi színes összefoglalását Balázs Géza mutatta be (2018). Az alárendelő szintagmák alaptagjainak tulajdonságait csupán kikövetkeztethetjük, az ábrából nem nyerünk információt azok szófaji tulajdonságairól. Ha például az alanyt minőségjelző, a minőségjelzőt helyhatározó bővíti, leginkább arra gondolunk, hogy az alany főnév (pl. *napernyő*), a minőségjelző melléknévi igenév (pl. *készített*); s így megalkotható az *Indiában készített napernyő* szerkezet. Vagy ha az alany bővítménye mennyiségjelzős tárgy, tudjuk, hogy az alanyunk csaknem bizonyosan főnévi igenév, pl. (*kívánatos lenne*) *sok ásványvizet inni*. Persze, nem szükséges egy mondat szerkezetét ábrában a szófajiságot ábrázolni. A szavak mondatbeli viselkedésének, beépülésüknek, tehát mondatrészszerepüknek és bővíthetőségüknek megfigyelése kifejezetten hasznos. Ha tanár szakos hallgatóim megtanulnak a mondat szerkezetből visszakövetkeztetni a szófajiságra, könnyebben összecsiszolódnak bennük a szavak abszolút és relatív skálája, azaz a szófajiság és a mondatrésziség.

A tagolt mondat hierarchikus felépítésű. Szerkezeti központja (csomópontja, csúcsa) az állítmány, melyhez közvetlenül és közvetve kapcsolódnak a bővítmények: az alany, a tárgy, a határozó és a jelző.

Lehetséges-e az, hogy egy állítmány mind a négy bővítménytípussal közvetlenül bővíljön? – kérdezték egyetemi hallgatóink. Van-e olyan bővítmény, melynek megjelenése kizárja egy másik bővítménytípus használatát?

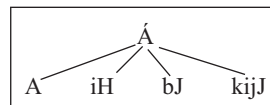
Amennyiben az állítmányunk ige, természetesen alanyt, tárgyat és határozót kapcsolhatunk hozzá:

Nagymamám pulóvert kötött nekem.

Az ige soha nem kap jelzőt, azaz az igei állítmány soha nem bővíül közvetlenül jelzővel.

Ha az állítmány főnév, akkor elsősorban jelzővel bővíthető, pl. *az osztály legsikeresebb tanulója*. Ilyenkor az állítmány egészéhez járul az alany, pl. *Pistike*. Sőt, az is előfordulhat, hogy a névszói állítmány egésze megengedi a határozók használatát, pl. *idén*. A *Pistike idén is az osztály legsikeresebb tanulója* mondat felépítése a következő:

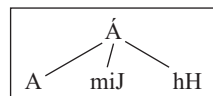
Ha az állítmány melléknév, akkor határozók és alany kapcsolódhat leginkább közvetlen bővítményként hozzá, pl. *Mindannyiunknak nagyon fontos a pihenés*, melyben a *fontos* állítmánynak alánya (*pihenés*), részeshatározója (*mindannyiunknak*) és fokhatározója (*nagyon*) van egyszerre.

Sem a főnévi, sem a melléknévi állítmányhoz nem kapcsolódhat tárgy. Ez természetes, hiszen a tárgyat cselekvés hívja elő, tehát a tárgy igei bővítmény. Az igehez azonban jelző nem kapcsolódhat. Úgy tűnik tehát, hogy nincs olyan alaptag, amelyhez egyszerre kapcsolódhatna jelző és tárgy.

Az igenévek igeiként bővülnek. Az igenév tehát ugyanúgy nem kaphat jelzői bővítményt, mint az ige. Igenévet egyébként sem szoktunk állítmányi szerepben használni, s ha az igenévi szóalak megjelenik is állítmányként, azonnal elgondolkodhatunk azon: az igenév szófajt váltott, melléknevesült vagy főnevesült. Pl. *a beteget szakszerűen ápoló (férfi)* = az *ápoló* szó melléknévi igenév, ehhez természetesen járul a tárgyi és a módhatározói bővítmény. A melléknévi igenévet ebben az esetben nem is használjuk állítmányként. Nem jó mondat az **Ádám a beteget szakszerűen ápoló*. A *képzett ápoló* szerkezet *ápoló* szava már főnevesült; foglalkozásnév. Így használhatjuk állítmányként is: *Ádám képzett ápoló*. Így kaphat jelzői bővítményt, csakohy főnévként elvesztí a tárgyi vonzatát.

A tárgy és a jelző valóban semmilyen módon sem fér meg egymás mellett egyetlen szerkezetbocorban sem. Arra a hallgatói kérdésre tehát, hogy létezik-e olyan alaptag, amelyhez az összes bővítménytípus hozzákapcsolható, azt válaszoljuk: nem létezik. A szófaji természet szabályai kizárják a tárgy és a jelző együttes szerepeltetését.

A mondatok szerkesztésmódja és a szófaji tulajdonságok – amint látjuk – korlátozzák a bővítményhasználat teljes szabadságát. A szó- és grammatikai viszonyjelentések mondatba foglalhatóságára azonban így is van lehetőség. Amennyiben az elvesztett tárgyi szintagmát jelentését tömorfémaként hozzákapcsoljuk a főnevesült melléknévi igenévi alaptaghoz, összetett szót kapunk: *betegápoló*. Ennek alkalmazásával a mondatjelentés – ha szerkezetileg nem is – megjeleníti a cselekvés tárgyát: *Ádám képzett betegápoló Debrecenben*.

Lengyel Klára

Irodalom

Balázs Géza: *Mondatelméletek és elemzési modellek*. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – Időszűrű kérdések*. Budapest, 2018, 131–145.

Tájékoztató az Édes Anyanyelvünk terjesztéséről

Lapunkat a postán lehet előfizetni. Az Anyanyelvapólok Szövetségének (ASZ) tagjai a lapot a tagdíjuk rendezését követő második hónaptól kezdve a megadott címükön föliázott formában megkapják a megjelenés napján. A szerkesztőség visszamenőlegesen nem tudja biztosítani a lapot. Az ASZ-tagdíjat átutalással kérjük rendezni az OTP-nél vezetett 11705008-20132015 sz. bankszámlán. A tagdíj 2000, illetve 1500 Ft/év (tanuló, nyugdíjas). A tagsággal, tagdíjfizetéssel, lapterjesztéssel kapcsolatos ügyekben az ASZ irodavezetője és az ÉA szerkesztőségi titkára illetékes: bobak.hajdu.timea@anyanyelvapolo.hu vagy ea.szerkesztoseg@gmail.com. Cím: 1053 Bp., Károlyi u. 16.

MIÉRT ÉRDEKES?

A Húsvét-sziget titkai (1)

A Húsvét-sziget minden valószínűség szerint az emberi civilizáció önpusztításának mintapéldája. Am a sziget leginkább a közel ezer moai (szobor) miatt vonzza a látogatókat.

Apró földdarab a nagy óceánban, hihetetlen távolságra (5-6 óras repülőútra) a szárazföldtől, hajózni sem könnyű körülötte a hullámok miatt. A szigetet valamikor az időszámításunk kezdetén ismerték meg és foglalták el (főltehetőleg) polinéz hajósok, s a rákövetkező 1700 évben (minden valószínűség szerint) nem érintkeztek más kultúrák képviselőivel. A szigetlakók maguk alakították ki társadalmukat; ha nem emeltek volna mániákusan monumentális kőszobrokat, senkit sem érdekeltek volna, s ma sem érdekelnének. De emiatt igen. Művészetük tartotta fenn hírüket. Hányan voltak? A kezdeti – nyilván kis létszámú – honfoglalók száma (talán) 5–15 ezerre emelkedett, majd erőteljesen csökkenni kezdett. Miből éltek? Kezdetben paradicsomi világ lehetett: pálmák nyoma utal rá. Házállatuk a tyúk és házi patkány volt, halásztak, madarásztak, földet műveltek. És azután? Kivágták a fákat, kiszáradt a föld, eltűntek a madarak, fa híján nem tudtak csónakot építeni, megszűnt a halászat. Műveltségük? Sokféle vallási kezdemény, madárember, vulva-imádat, sajátos írásbeliség (de ez lehet, hogy csak az európaiak érkezése után). És persze a monumentális kőszobrok. 1722-ben jártak ott először európaiak, 1864-ben jöttek keresztény misszionáriusok. Mindenesetre, mire fölfedezték őket, már kopár volt a sziget, ledöntötték a szobrokat, a kipusztulás szélén jártak, amit az európaiak által behurcolt betegségek, no meg a maradékokat rabszolgának elhurcoló peruiak beteljesítettek. A Húsvét-sziget a Föld ember okozta ökológiai katasztrófájának (ökocidium) kiáltó jelképe.

Rapa Nui, Húsvét-sziget vagy -szigetek?

Ne mondjuk Húsvét-szigeteknek, mert ez egy sziget. Igaz, mellette leszakadva van néhány róla levált kőtömb, ami már külön áll, s állítólag az őslakók a dörgő hullámok között olykor átúsztak ezekre madártojást gyűjteni, versengeni és esetleg menekülni a szigeten kitört viszálykodás miatt. De a Húsvét-sziget egy sziget.

A sziget őslakói az egész szigetre, mivel az számukra az egész világukat jelentette, nem használtak elnevezést. A nyelvészek, antropológusok faggatták a maradék őslakosokat, hogy szerintük mi lehetett a sziget ősi neve. Ekkor kapták a *Te pito o te henua* (rapanui nyelven: „A világ köldöke”) vagy a *Mata ki te rangi* („Égre néző szemek”) elnevezéseket. A mai, bennszülött elnevezésnek tekintett Rapa Nui (Nagy Rapa, Nagy Evező) nevet a 19. században polinéziai tengerészek adták a szigetnek. A Rapa Nui szigetelnevezést különírják, a nyelv vagy a lakosság elnevezéseként az egybeírás terjedt el (rapanui). A sziget felfedezője, Roggeven az adott dátum alapján Húsvét-szigetnek, azaz eredetileg hollandul Paasch-Eyland-nak nevezte el. Ez a név terjedt el tükörfordításban világszerte, és a hivatalos név a Chiléhez csatolás óta spanyol nyelven Isla de Pascua.

Csak kérdések vannak

Tehát a világ Rapa Nui leginkább Húsvét-szigetnek nevezi. Nem tudjuk, hogy volt-e valaha más neve, mert lakói nem tudták, hogy van-e egyáltalán rajtuk kívül élő lény (ember, állat) a világban. Egyáltalán: hogy van-e világ... Ha fölkapaszkodunk Rapa Nui legmagasabb hegyére, az 511 m-es pusztá Terevakára, látjuk, hogy reménytelenül veszi körbe a Csendes-óceán a szigetet. A legközelebbi szigetek 2-3 ezer km-re vannak, Chile 3599 km-re. Ezt ma tudjuk, de ők valószínűleg nem tudták... Bár Rapa Nui szakirodalmi könyvtáryai (sok tekintetben Thor Heyerdahlnak is köszönhetően, akit merész összefüggések izgattak), pusztán csak ezt nem tudjuk:

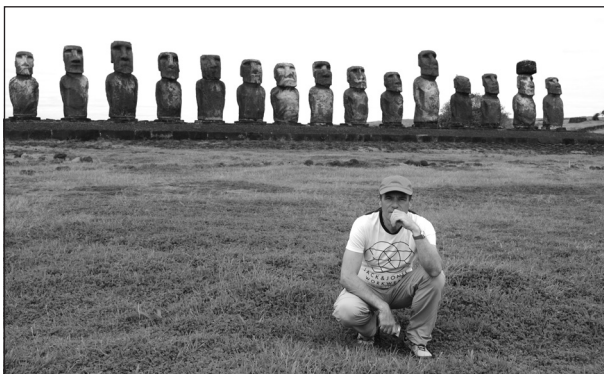
- Kik voltak ők, honnan jöttek? Sejtjük, hogy Polinéziából, de halvány jelek – genetikai nyomok – Dél-Amerikára is utalnak. Talán dél-amerikai felfedezők érkezhettek a szigetre, azután nem tudtak vagy nem akartak hazamenni.

- Mikor foglalták el a szigetet? A rapanui nyelvet vizsgáló nyelvészek szerint már időszámításunk után nem sokkal, mások szerint 1000 körül.

- Érintkeztek-e másokkal? Azt gondoljuk, nem, de Polinéziában rettenetes távolságokat megtettek a hajósok, nagyon jól tájékozódtak a csillagok, szelek, áramlatok segítségével. Tehát talán igen. Halvány jelek utalnak arra, hogy tarthattak kapcsolatot más szigetek lakóival és talán még Dél-Amerikával is, egyébként nem tudjuk.

- Hányan voltak? 5–15–20 ezer között találgtják.

- Hogy éltek? A szakirodalom szerint bőségesen, keveset kellett dolgozniuk, ám a 17. századra túlháztartották a természetet, éhínség, belső konfliktusok, sőt kannibalizmus jelentkezett. Mások szerint nem.

- Miért faragták az irdatlan kőszobrokat? Van, aki tudni véli: szakrális cél, ezt a legegyszerűbb kimondani. Ősök tisztelete. És mi van – teszem föl én – ha pusztán esztétikai célból, volt idejük, szobrokat faragtak, utánozták egymást. Most nem ezt tesszük? Szép toronyházak vannak New Yorkban, akkor építünk ilyet Panamában, Dubajban, Katarban és Budapesten is.

- Férfiakat vagy nőket ábrázolnak a szobrok? Inkább férfiakat, de talán nőket is, sokszor eldönthetetlen.

- Milyen stílusúak a szobrok? Egyesek szerint minden szobor más. Szerintem két-három alapvető stílus jegyeit hordozzák a szobrok. Feltűnő a hosszú fül és kéz, a rövid láb. Nagyságban, súlyban persze valóban különbözőek.

- Hogyan szállították a kőszobrokat a kifaragási helyüktől 3–10 km-re? Csak azt nem tudjuk, hogy hason, hátton vagy lábon, esetleg olykor csónakon...

- A parton miért háttal az óceánnak állították fel őket? Nem tudjuk. Egyébként van egy szoborcsoport a sziget belsejében is, szemben az óceánnal...

- Miért döntötték le? Merthogy a fölfedezés után erőszakosan ledöntötték. De valóban ők döntötték le? Hiszen a felfedezők, később a hódítók-gyarmatosítók is tehették. Vagy nem lehet, hogy azért döntötték le, mert megharagudtak az ősökre, akik nem védtek meg őket a felfedezőktől? Akiket mindig a szobrok érdekeltek először. Nem olvastam ilyen feltételezést. A 20. században egy cunami rengeteg szobrot ledöntött. Nem lehetett korábban ilyen cunami?

- Honnan ered írásuk, a rongorongó? Polinéz, perui? A felfedezők-gyarmatosítók hatására?

Leginkább ezt gyanítjuk...

Tudósok (történészek, ökológusok, botanikusok, zoológusok, nyelvészek, vallástörténészek) próbálják meg rekonstruálni, hogy mi történt, hogyan került egy vélhetőleg virágzó, szubtrópusi szigetet a pusztulás szélére. Az ökológiai katasztrófát (ökocidium) a természet vagy az ember, vagy ők ketten együtt okozták? Tény, ha nem faragtak volna szobrokat, akkor ma senkit sem érdekelné a vulkanikus keletkezésű, 20 km hosszú és 16 km széles, 171 négyzetkilométer nagyságú, szubtrópusi, szeles, Óceánia, Polinézia legdélebben lakott, magányos, ma szinte fátlan szigete. De faragtak szobrokat, ezek titkokat őriznek, ezért mindenkit érdekel. Viszont csak kérdések vannak. Így múlik el az ember, az emberiség történelme.

(További képek a szerző Facebook-oldalán. Az írás folytatását az EA áprilisi, harmadik részét az irodalomjegyzékkel az EA júniusi számában olvashatják.)

Kép és szöveg: **Balázs Géza**

Pöse

Néhány évvel az 1956. évi szabadságküzdelmek után eljött az idő, hogy egyetemre jelentkezünk. Ehhez, amint (jobb) tanáraink finoman tudunkra adták, be illik lépni a Kommunista Ifjúsági Szövetségbe. Jelentkeztünk, némi felvételi ceremónia után tagok lettünk. A KISZ mocsárlecsapolási munkatábort szervezett, ebbe is célszerű volt jelentkezni. Ezek után várhatóbb volt, hogy a gimnázium javasolni fog bennünket az egyetemi tanulmányokra.

Így 1959 nyarán, a harmadik gimnáziumi osztályt elvégezve, a Principális menti, Kilimán környéki mocsaras völgyben sátoroztunk. A katonai sátorban mindössze emeletes vaságyak voltak, kevés holminkat is alig tudtuk elhelyezni. Elegánsan mondva: az elemi higiénés körülményekkel a fő elvtársak és fő KISZ-társak nem foglalkoztak. Ilyenképpen a környező bokrokat vettük bizonyos célokra használatba, egy vízfolyást pedig mosakodásra és mosogatóra. Egy nagyobb zápor után a sátorban megállt a becsorgó víz. Mindezek után a második héten dizentériás tüneteim miatt a tábort élet véget ért, mehettünk haza Nagykanizsára, aki nem, az az egerszegi kórházba került.

Reggelente kivonultunk a munkahelyre, már amennyire a szűnyoghidak engedték. A vérszívók füstfelhőként követtek bennünket, és csak a délelőtti erősödő napsütés nyomán tértek jobb belátásra. Rég betemetődött árkokat igyekeztünk rendbe tenni, ásó, lapát volt a felszerelés. Néhány, Kilimán környékéről való idős parasztember vagy kubikos volt a munkairányító. Kilimán falucska Andreas Kielman nevét őrzi, ő 1577 és 1580 között Kanizsa várának kapitánya volt, őrházat vagy apró várat épített, amelyet a régiségben Kilimán-szigetnek neveztek, minthogy a Kanizsa-patak (a mostani Principális-esatorna) menti mocsarakban volt.

Ástunk, lapátoltunk feszt. Amikor a délutáni fájronthoz közeledett az idő, egyre-másra hallottuk az öregektől: – Fiúk, most már csak a pösét! Csak a pösét merjétek! Az idős principálisaink (mondhatni:) választékos nyugat-magyarországi nyelvjárásban beszéltek egymás közt is és velünk is. Első hallásra nem tudtuk mire vélni ezt a pösét. Az volt ugyanis a szakmai eligazítás, hogy a kiásott árokból a híg, sáros posványt lapáttal merjük ki. Ellenkező esetben másnapra az egész árok ezzel telik föl, nem lévén benne vízmozgás.

Kamasz voltunk persze vihogott a pöse szó hallatán, hiszen a szócsaládnak olyan tagjait ismertük, mint a pössent, a

pösselés, a pisál, a pisa vagy éppen a jobbára gyereknyelvi pisi. Heltai Gáspár 1565-beli bibliafordításában fennmaradt a pesselő 'vizelő': „Ki irtom az Achabhoz tartozókat mind az falhoz pesselőt”. Ezenkívül a nyelvtörténet számon tart korábbi, 1558-ból való (nem teljesen biztos) adatot is: „Az pösselésről (pewzewlesrel) való liktarion” és még jó néhányat: 1604: pös (Pös), 1763: pisál, 1838: pisa; 1873: pössent, 1876: pisi. (Talán nem érdemes itt és most hosszasan részletezni, hogy a szócsalád különböző tagjaiban mi az oka az *i*, *e* és *ó* magánhangzók változatosságának, a jelenség magyarázata a magánhangzó-történetben és az ezzel is összefüggésben lévő nyelvjárástörténetben rejlik.) A pös ~ pes alapszó bizonyonnyal hangutánzó eredetű, hasonlók más nyelvekben is vannak, amint Czuczor Gergely és Fogarasi János jeles XIX. századi szótárukban írják a pes szócikkben.

A vizelet 'harnem' ige és néhány származéka 1533-ból van először adatolva a Murellius nevéhez köthető szótárból (*Viselō*), ugyaninnen a vizelet 'Harn' és a vizelet 'Harnlassen' (*Viselles*). Szikszai Fabricius Ferenc nomenclaturájában is: „Lotium: *Viselet*”.

A történeti adatok azt mutatják, hogy a vizelet és a pisil ~ pesel ~ pösöl, továbbá származékaik a XVI. században a nyelvhasználatban egyenrangúak lehettek stílárius szempontból, egyik sem számított durva, illetlen kifejezésnek.

A pisil hangutánzó szó mint motivált nyelvi elem ma is felidézi a lötium ürítésének hangjait, a vizelet és a származékok e tekintetben semlegesek, tehát a társadalom viselkedési szokásai és illemszabályai változásával egyre inkább ezt a nem motiváló, érzelmi, hangulati szempontból közömbös hatású szót és származékait kezdte használni. (Megjegyzem, hogy hasonló a helyzet a fos és fosik szavakkal is.)

A valakinek a pese ~ pöse szerkezet rövidüléséből idővel csupán a pöse maradt meg, amely szón a birtokos személyrag is megőrződött. A híg, sáros és sárgás lötyöt, amelyet buzgón meregettünk a kilimáni lápban, a szín és a halmazállapot folytán lehetett pösének nevezni. A szó valószínűleg nem gyakori, az Új magyar tájszótár egy adatát ismeri Somogy megyéből.

Mindezeket a nyelvi adatokat nem ismerve buzgón mertük a mocsári árok pösét, amely néhány nap múlva már nem készített vihogásra senkit. Egyébiránt pedig KISZ-tagság ide, mocsárlecsapolás oda: 1960-ban engem egyedül nem vettek föl az egyetemre a pösemérő csapatból.

Büky László

VISSZHANG

Lévén

Lengyel Klára a múlt évi 4. számban kifejti, miért szabálytalan az efféle mondat: *Eltévedtem a városban, lévén idegen voltam*. A fejtegetés végén megjegyzi: „Ezért helytelenítik a nyelvújítók a *lévén* és az okhatározói vagy okadó magyarázó *mert*, *ugyanis* kötőszók egyszerű cseréjét.” Ezzel elhatárolódik a nyelvújítókól. Tehát Grétsy Lászlótól is, akinek a kérdéssről írt cikkét (Mi szükségünk van a *lévén* kötőszóra?) említi is a bevezetésben. Igen, mi szükségünk? 1985 óta sincs rá szükségünk. Most is megvan a *mivel*, *ugyanis*, *mert* kötőszavunk. Lengyel Klára azonban nem vonja le fejtegetésének logikus következményét. Egy kalap alá veszi a fent idézett mondatot a következővel: *Eltévedtem a városban, lévén idegen*, és kijelenti: „Egyik mondatot sem tartom egé-

szen szabálytalanak, de azt sem állítom, hogy tökéletes mondatok. Nem hangzanak jól.” Ennek a kérdésnek semmi köze a hangzáshoz. Az első mondat szabálytalan: a *lévén* és a *voltam* üti egymást. A második mondat viszont nem szabálytalan, még ha jobb lenne is a szórend így: *Idegen lévén, eltévedtem a városban*. A *lévén*, hogy szintén szabályos, bár fölöslegesen körülményes.

A *lévén* divatja hasonlatos ahhoz, amikor valaki ikesen ragoz egy iktelen igét, vagy azt mondja: *mondottam volt*, pedig csak egy perccel előbb mondta, tehát szó sincs előidejűségről vagy régmúltról. Nagyon választékos akar lenni, ezért előás egy régies alakot, amelynek nem tudja a használati értékét.

Hol lehetne gátat vetni egy tudatlanságon alapuló, káros jelenségnek, ha még egy nyelvújító folyóiratban sem?

Buvári Márta

SZÉP MAGYAR VERS

Tandori Dezső: Hommage

Tandori Dezsőnek az elmúlt évben kettős jubileuma volt: december 8-án nyolcvanéves lett, és ötven éve volt annak, hogy első kötete, a költői tekintélyét megalapozó *Töredék Hamletnek* megjelent. Ennek a verseskönyvnek az első darabja éppen az *Hommage* című vers volt, amelyet ennek alapján (jogosan-e vagy sem, most ne firtassuk) a költő ars poeticájának is tekinthetünk.

A 12 soros költemény egészében véve nagyjából jambikus lejtésű, vagyis a magyar gondolati líra hagyományos versformáját követi. Ez a jambikus jelleg némelyik sorban határozottabban érvényesül (pl. „amíg kidől utolsó hátsod:”), másutt inkább csak jelzészzerű. A páros sorszámú sorok rímelenek egymással, de ez a rímelés nem feltűnő, jobbára valahol az asszonánc és a tiszta rím között helyezkedik el.

A vers címe (*Hommage*) francia szó, jelentése ’tiszteltnyilvánítás’, egyben gyakran ’köszönetnyilvánítás’ is. Tipikus fordulat ajánlásokban: *Hommage à ...*, azaz valakinek, mondjuk egy jeles költőtársnak a tisztelésére. De magyar megfelelője a *hódotlat* szó is lehet; például Weöres Sándor ezzel az ajánlással látta el Negyedik szimfóniáját: *Hódotlat Arany Jánosnak*.

De kinek is szól ezúttal a hódotlat? A vers egészét tekintetbe véve leginkább a „váltott lovaknak”, amelyeket (akiket?) a lírai énnek kellene összeszednie és nyakába vennie, hiszen az első négy sor kérdéseire minden bizonnyal ez a válasz: nekem kellene visszamenni értük, nekem kellene nyakamba venni őket. Ezek a lovak azonban már „elhulltak”, mert a költő „kardél-nyargalása” kettészelte, megsemmisítette őket.

Itt kell megjegyeznünk, hogy az ötödik sortól kezdve a költemény önmegszólító modalitású: *kardél-nyargalásod, hozzád lassult, utolsó hátsod, visszanézhetnél, koponyádban*. (Bár véletlen, talán érdemes a megemlékezésre, hogy Németh G. Béla éppen az *Hommage* keletkezésének évében, 1966-ban publikálta alapvető tanulmányát az önmegszólító verstípusról, első sorban József Attila kapcsán.)

Tandori költészetében később is fontos szerepet játszik a *ló* és a *zsoké* motívuma: „Én 55 éves koromra / egy félbölc s öregzsoké lettem, / kentaurra sose bomolva / magam akadálylova egyben” (*Madárzsoké*). Ezek a halálra hajszolt versenylovak az én olvasatomban nem egyebek, mint a korábbi, meghaladott művek, amelyeket az alkotói pályáján előrenyomuló költő (a „zsoké”) újból és újból érvénytelenné tesz, megsemmisít. De a versálatok engedelmesen bevárják, „amíg kidől utolsó hátsod”, amíg a költői életút be nem fejeződik.

A költemény ezen az alapvető jelképen kívül számos további nyelvi képet tartalmaz. Már említettem a *kardél-nyargalás* metaforáját, amely mögött ez az összehasonlítás húzódik meg: olyan sebesen nyargalsz, amilyen gyorsan a kard éle hasít. A kilencedik sor körülírása („most még, nem deszka-földes-álsruhasan”) azt fejezi ki, hogy ’még élő emberként’, vagyis olyanként, akinek még nem a koporsó szétmálló deszkája és a sírgödör földje az „álsruhája”. Azért álsruha ez, mert a megsemmisülés csak a testet, az álsruhát érinti, igazi lényünk romlatlan marad (ez azonban csupán az én olvasatomban értelmeződik

így, a vers szövege ezt az értelmezést nem írja elő kényszerítő erővel).

Újabb metafora a tizedik sorban a *hülő vetés*, a maga mögött hagyott, ki nem teljesedett művek veteménye, amely a mostoha körülmények miatt nem szökhethet szárba (erre utal a *hülő* jelző). A költő még visszanézhetne rá, hogy elfogja a két-ségbeesés („hogy zokogás kockázzon koponyádban, / kopogjon tört szemük dióverése”), de a vers befejezése nyitva hagyja, hogy erre a visszatekintésre valóban sor kerül-e. Az utolsó két sor egyetlen nagy hatású komplex képet alkot: a megszemélyesített zokogás úgy kockázik a lírai én koponyájában, mint a szerencsejátékos a pohárban, kupában, amelybe a játékkockákat veti. S ezek a kockák úgy kopognak, mint a hátrahagyott „váltott lovak” megtört szemének dióverése. (A *szemük* birtokos személyragos főnév ebben az olvasatban a jelképes lovakra, a meg nem valósult vagy érvénytelenné vált művekre vonatkozik.)

Tisztában vagyok azzal, hogy a fenti értelmezés csak egyike a lehetséges magyarázatoknak, ezért nem tarthat igényt a kizárólagosságra (ahogyan semmilyen irodalmi mű semmilyen értelmezése sem).

Az elemzés végére érve (már amennyire egy elemzés egyáltalán befejezhető), hadd említsem meg, hogy az *Hommage*-nak van egy későbbi, jóval bővebb változata is, amelynek ez a 12 sor csupán a zárórésze: https://www.babelmatrix.org/works/hu/Tandori_Dezső-1938/Hommage). Ebben a változatban szemünkbe ötlük ez a részlet: „Háttal megyek, csak az kerül / elé, amit már elhagyok.” Minthogyha itt fogalmazódna meg az, ami a pályakezdő versben implicit maradt, ti. a korábbi művekhez való ambivalens viszony.

Tandorinak ez a fontos verse a fenti értelmezésben némi hasonlóságot mutat Ady *Özvegy legények*

tánca című költeményével, amely – Földessy Gyula magyarázata szerint – a költő meg nem valósult, elvetélt műveire vonatkozik. Ez lenne tehát az *Hommage* külső kontextusa, amellyel motivikusan rokonítható. (Ne hagyjuk figyelmen kívül azt sem, hogy Adynak is vissza-visszatérő motívuma a ló: *Az eltévedt lovas, A menekülő lovas, Új s új lovat* stb.)

Annak idején Tandori ezzel az önvalomással indította útjára első kötetét: „Talán soha el sem hangzott az a kérdés, melyre jól-rosszul mindannyian szüntelenül válaszolgatunk. Bármit mondunk, épp e végszó, épp e bizonyosság híján marad töredék. De töredék lenne a csend is, ha már egyszer a mi csendünk, ha tudatos, ha személyes. Némaságunk oly tökéletességgel áltatna, melyen már megszólalásunk pusztá lehetősége eredendő csorbát ejt. A szó akkor még mindig a kisebb hiúság.

Csak – tettenérhetőbb. Kivált, ha valaki úgy érzi: színhelye csupán a hang és a némaság szüntelen, nosztalgikus vonzásának-taszításának, akkor igazán méltánytalan, túl kész tények elé állító kötelezettség.

Szeretném – emiatt-e? –, ha mind, ami e lapokon következik, el is hagyja, meg is maradna, ne kelljen gondolni rá, de ha mégis: olyan legyen, mintha igazi hívást hallanék, s válaszolhassak – de már nem önmagamra mutatva. Egy fa, egy szikla, egy felhő, bármi körülöttünk – még megnevezetlenül...” (A *Töredék Hamletnek* fűlszövege).

A költő – azzal, hogy megszólal – eredendő csorbát ejt a némaság tökéletességén. De a szó még mindig kisebb hiúság, mint a hallgatás. Ennek jegyében Tandori Dezső azóta sem hallgat, hanem az elmúlt fél évszázad során óriási, műfajilag is roppant sokrétű életművet hozott létre. Ennek alapján az *hommage*, a főhajtás őt magát is maximálisan megilleti.

Kemény Gábor

Egy jó bekezdés többet ér, mint egy sebességváltó

Ferdinandy György gondolatait lejegyezte: Balázs Géza

Ferdinandy Györgyöt a kispróza nagymesterének is mondják. 14 francia és számos magyar nyelvű könyv szerzője.

12 évesen, a gödöllői fácánosi iskolában költőnek készültem. Ezt a verset írtam első szerelmemnek: *Kis Irén – ki sír én.* Osztályidegen voltam, harmadszorra, 1956-ban vettem föl az ELTE-re, és hat hétig voltam itthon egyetemista. Füst Milán előadásait hallgattuk. Füst Milánt 1958-ban Nobel-díjra jelölték, de Paszternák Doktor Zsvágója kiütötte. Mivel dolgoznom kellett, egyszer autóbuzskalauz egyenruhában mentem előadásra, Füst Milán megállt és rám szólt: – Puskás ember előtt nem tudom megtartani az előadást. Felmutattam neki egyetlen fegyveremet, a lyukasztómat. Azután hamarosan előkerültek a valódi fegyverek.

A buszvállalatnál nem volt olyan lelkes a hangulat, mint az egyetemen. Egyszer naivan megkérdeztem: miért vannak tele a buszok. Mennek nyugatra, mondták. Munkástanács tag voltam, novemberben édesanyám tanácsolta, hogy már gyűjtik be a tagokat, meneküljek. Bécsbe mentem, ahonnan 600 fiatallal tovább Franciaországba. A pesti egyetem megszakadt, Strassburgban folytattam és fejeztem be az egyetemet. Meglepő volt, hogy a franciák egy része nem értette a magyar 56-ot. Sartre sem értette, úgy vélte, hogy cserbenhagyjuk a Szovjetuniót. Camus értette, mert ő Algériában, gyarmaton élt, jobban tudott azonosulni. A franciák ma letagadják, de én tanú vagyok rá: 56-ot követően az egyetemi Mamillon menzára egy ideig nem engedték be a magyar diákokat, mert fasisztának minősítették őket. Én nem zavartattam magam, átmentem az izraeli étterembe, ráadásul ott mindenki magyarul beszélt. Célul tűztém ki, küldetésnek tekintettem, hogy franciául megírjam a forradalom igaz történetét. Kényszerből váltam francia íróvá. Sokat segített benne a szerelem, első

B. G. felvétele

feleségem, akit később háromszor vettem el, mivel előtte háromszor váltunk el.

Az egyetem elvégzése után nem volt állásom, dolgoztam például a dijoni pályaudvar építésén. Szerencsére az egyik nap megpillantottam az egyetem dékáni hivatalának ajtaján egy álláshirdetést: trópusi egyetem diplomást keres. Spanyolul kellett beküldeni a pályázatot, megkértem egy részeg spanyolt, hogy segítsen. Én voltam a legjobban meglepve, hogy a pályázatot elfogadták, és már hajójegyet is küldtek. Így kerültem Porto Ricóba (másként: Puerto Ricóba), ahol azután 36 és fél évig tanítottam. Csak annyit kértem az egyetemtől, hogy csak délután taníthassak. Ugyanis minden reggel 6-kor keltem, olvastam, írtam. Ekkor álltam vissza a magyar nyelvű írásra. Megfigyeltem, hogy a tanult nyelv megkopik, de az anyanyelv nem. Bár korábban sokat írtam franciául, magyarul jobban tudtam fogalmazni. 1966-tól már csak magyarul írok, legfőképpen lefordítom franciára, spanyolra. És maradt egy kötetre való francia írásom, amit nem fordítottam le magyarra.

Porto Ricóban főként az egykori fekete rabszolgák dédnokáit tanítottam. A témám a nyugati civilizáció volt. Nemcsak Európa, hanem az ő nem létező történetüket is tanítani kellett. Sajnos, nem írtam meg a délutáni életemet, a tanítást. A „művelt” nyugat minket sokszor kioktat, holott ők 150–200 évig kirabolták a gyarmataikat, a leigáztak jól jöttek katonának a háborúkhöz. Amikor a gyarmatosítók kivonultak, káoszt hagytak maguk után. A „szolganépek” elbizonytalanodtak. Tévedés, hogy a nyugati hatalmak az emberiség jövevényei. Porto Ricóban nagy félelem van a teljes önállóságtól: Amerika elkényeztette őket, nincs mezőgazdaság, nincs kisipar (minden amerikai termék), megkaptak mindent, nem vágnak bele semmibe, félnek a jövőtől.

Sokat tanulhatunk a nyugattól, de nem jó, ha kioktatnak minket. És persze a nyugat is tanulhatna tőlünk. Hogy mit? Például a magyar humort, önróniát. Ez erős oldalunk, bár az utóbbi években nem annyira érzékelhettük. Kubai feleségem beszél magyarul, de nem érti az iróniát, önróniát. Néha szól nekem, hogy bántanak, nem érti, hogy az csak irónia. Meg kell magyarázni, hogy ez vicc volt.

Az amerikai állampolgárságot azért vettem fel, különösebb angol nyelvtudás nélkül, hogy nyugodtan hazajárhassak. Így lettem: „visszidens”. Mert ugye korábban disszidenseknek neveztek bennünket. Életem kétharmadában menekült státuszban éltem. Cs. Szabó László volt az „osztályfőnök”, levelezésben összetartott minket, az emigrációt. És Határ Győző is sokat levelezett. Minden kikerült magyar könyvről beszámoltam a Szabad Európa Rádióban. A Hétágú síp című rovatomat ismerve otthon örömmel fogadott Örkény, Csurka, Karinthy Cini. Gerelyes Endre már bosszantott: – Eljössz meglátogatni a múltat, azután meg mész vissza? Sokan azt gondolták, hogy mi ott, nyugaton gazdagok lettünk. Akik írásból éltünk, nem lettünk gazdagok. Nekem a családomban öt kocsis van, de nekem soha nem volt. Nekem egy jól megírt bekezdés többet ér, mint egy sebességváltó.

Idős vagyok, néha elfelejtem, hogy miért is kezdtem bele egy mondatba. Ha itt van a feleségem, ő segít. Nagyon szeretném még megírni a gyarmatok történetét, a gyarmaton töltött időszakom délutánjait, a tanítványaimat, mert ezzel adós vagyok.

Névjegy

Ferdinandy György (1935. október 11.) József Attila-díjas (1995) magyar író, költő, kritikus, irodalomtörténész, egyetemi tanár. A francia írószövetség és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja. 1954–1956 között a Fővárosi Autóbuzszüzemben dolgozott. 1956-ban felvették az ELTE BTK magyar–francia szakára. A forradalom leverése után, december 13-án elhagyta az országot. 1956–1964 között Franciaországban kőműves, orosz fordító és könyvelő. 1957-től a strasbourgi Dijoni Egyetem hallgatója. 1964–1976 között a Puerto Ricó-i Egyetem tanára, ahol spanyol nyelven oktatott. 1964–1970 között a Szomorú Vasárnap című irodalmi lap kiadója. 1976–1985 között a Szabad Európa Rádió külső munkatársa. 2000 óta Puerto Rico és Miami között ingázva élt. A 2010-es évek elején hazaköltözött. Legutóbbi művei: Egy sima, egy fordított (2010), Pók a víz alatt (2012), A francia asszony (2014), Alomtanítás (2015), Fekete karácsony (2016), Az ingázás dicsérete (2017).

Nyelvészek közt kommunikációkutató – kommunikációsok között nyelvész

Veszelszki Ágnes, a 2018. évi Deme-ösztöndíj kitüntetettje

Mennyire vonzó ma a nyelvészpálya? Veszelszki Ágnes mikor és miért lett nyelvész? És csak nyelvész? Vagy kommunikációkutató? Mit tett ennek érdekében?

A kiskunhalasi Bibó István Gimnáziumban tett érettségi után az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán folytattam tanulmányaimat, magyar és német szakon. E szakválasztás talán nem meglepő a családi háttér ismeretében: édesanyám a gimnáziumi igazgatóság mellett magyar-országi, édesapám a nyelvi munkaközösséget vezető német-országi szakos középiskolai tanárként dolgozott. A magyar szakon – a nagy többségtől eltérően, akik az irodalom miatt jönnek a szakra, és csak később szeretik meg a nyelvészetet – már eleve a nyelvészeti kurzusokat kedveltem, nagy kedvencem volt a szociolingvisztika és a grammatika. Balázs Géza és Keszler Borbála professzorok figyeltek fel a lelkesedésemre, és támogatottak már a kezdetektől. Az első, az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára benyújtott verseny munkámat (a továbbiakban: OTDK) nyelvtörténetből írtam Zsilinszky Éva tanárnő mentorálásával, ez különdíjat kapott, majd a modern magyar nyelv irányába fordult az érdeklődésem, ebből született a második helyezést elért OTDK-dolgozatom Keszler Borbála témavezetésével. Ezzel párhuzamosan – többek között Balázs Géza ösztönzésére – egyre több szakmai konferenciára kezdtem járni, aztán tanulmányok is készültek, illetve még egyetemista koromban jelent meg a Bódi Zoltánnal közösen írt Emotikonok című könyvünk. Még egyetemistaként bekapcsolódtam a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport és a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda munkájába is. Később az ELTE-n doktoráltam magyar nyelvészetből, illetve ott is kezdtem tanítani előbb tanársegédként, majd adjunktusként. 2016 óta a Budapesti Corvinus Egyetem docense vagyok az Aczél Petra professzor vezette intézetben, itt elsősorban kommunikáció- és médiatudományi szakos hallgatókkal dolgozunk együtt nagyon inspiráló szakmai környezetben. Nyelvészek közt kommunikációkutató – kommunikációsok között nyelvész: e két terület folyamatosan körülhatárolja az érdeklődési köreimet, a kettőt nem tartom magam számára elválaszthatónak.

A sokszínű nyelvtudományon belül mely terület érdekl?

A digitális kommunikáció nyelvi hatásaival 2000 óta foglalkozom. Ekkor még úgy tűnt, az sms lesz az a technológia, amely alapjaiban megváltoztatja a(z írott) kommunikációt. Később a vizsgálódási területet kiterjesztettem más digitális szövegekre (cset, e-mail, poszt, komment, tweet stb.). E munka összegzése volt a 2017-ben megjelent *Netnyelvészet. Bevezetés az internet nyelvhasználatába* című könyvem. A témakörrel a kötet elkészülte óta is foglalkozom: kifejezetten érdekel engem a verbális és vizuális kommunikáció együtthatása (például a mémek, az internetes címkék, emotikonok és reakciógifek), másrészt a digitális kommunikáció pragmatikája (mint az úgynevezett trollok vagy az online gyászmunka), harmadrészt pedig újabb az online információhitelesség (ide kapcsolódik az álhírek és áltudományok témaköre). Legújabbam pedig a tudománykommunikáció területén kezdtem el kutatásokat: többek között arról, hogyan célszerű írásban és szóban

kommunikálnia egy tudósna a különböző célközönségeivel (többek között kutatótársaival, pályázatokkal, döntéshozókkal vagy éppen a szakterületéhez nem értőkkel).

Inkább kutatónak vagy inkább tanárnak tartja magát?

Már hatodik osztályos koromtól tudtam, hogy tanítani (is) szeretnék. Ezt kezdetben – szülői mintára – középiskolában képzeltem el, de az egyetemen már harmadéves koromban bekapcsolódtam az oktatásba (demonstrátorként tartottam önállóan kurzusokat). A doktori fokozat megszerzésével párhuzamosan pedig felvettek az ELTE Bölcsészkarára oktatónak. Kiemelten fontos részét képezi az életemnek a tanítás. Kifejezetten szeretem a folyamatos együttműködést a hallgatókkal (és persze a kollégáimmal), azt, hogy látom a változást, a fejlődést, néha akár már egy félév alatt is; hogy az órákon lehet egy „aha-élmény”; hogy megszületik egy szakdolgozat, és együtt örülünk neki; hogy országos versenyen nyer az általam felkészített diák. De többször évek múlva jött egy-egy visszajelzés egykori hallgatóimtól: a közös kurzusunkon tanultakat tudták hasznosítani a munkájukban, vagy át tudták adni egy ismerősüknek a megtanultakat. Amellett, hogy partneri viszonyban dolgozunk a hallgatóimmal, nagyon sokat tanulok én is tőlük, és folyamatos változásra, megújulásra készítetnek oktatóként és kutatóként is. A kutatás, az állandó utánajárás, az állítások tétele és a bizonyítékok feltárása képezi az alapját az oktatói munkámnak.

Veszelszki Ágnes két professzor kollégájával, Aczél Petrával és Balázs Gézával.

Kép: ASZ

Mit jelent számára a Deme László-ösztöndíj?

Egy díj két perspektívát nyit. Az egyik a visszatekintés: a tanáraimnak és oktatóimnak mondok köszönetet az iránymutatásért, a támogatásért, a tudásuk átadásáért. A másik pedig az előrenézés. Mivel az Anyanyelvpolitika Szövetsége által odaítélt ösztöndíj a számomra két legfontosabb területhez kapcsolódik: a nyelvészeti kutatáshoz és az ehhez szorosan tartozó nyelvi ismeretterjesztéshez, illetve az oktatáshoz, mindenképpen a díjhoz méltó folytatásra ösztönöz. Fontosnak tartom, hogy minél többet tudjunk meg – Deme tanár úr nyomdokain haladva – „Nyelvünkéről, használatáról, használóiáról”, illetve kiderítsük, milyen lesz „Nyelveink jövője és jövőnk nyelve”.

B. G.

Névjegy

Dr. Veszelszki Ágnes. Nyelvész, közgazdász, újmédia-kutató. A Budapesti Corvinus Egyetem Magartartástudományi és Kommunikációelméleti Intézetének egyetemi docense. A Smart soCieTY folyóirat felelős szerkesztője, a Filológia.hu MTA-folyóirat szerkesztője. Tanulmányait a kiskunhalasi Bibó István Gimnáziumban, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, illetve a Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskolán végezte. Oktat a Corvinus mellett az ELTE-n, a Budapesti Metropolitán Egyetemen, a Mathias Corvinus Collegiumban és a Szent Ignác Jezsuita Szakkollégiumban. Témavezetőként az Országos Tudományos Diákköri Konferencián hét hallgatója jutott országos döntőbe, közülük ketten másodikok lettek, egy diákja pedig első helyezést ért el. Jelenleg hét doktorandusz témavezetője is. Konferenciák rendszeres résztvevője és szervezője, magyar, német és angol nyelven ad elő és publikál. Legutóbbi nyelvészeti könyvei: *Netnyelvészet. Bevezetés az internet nyelvhasználatába* (2017); *Digilect. The Impact of Infocommunication Technology on Language* (2017). Szabadidejében szerkesztette a *Borkommunikáció. Az aszútól a zenitig* (2018) című kötetet.

Azok érzik, hogy jók, akik nem azok

Száraz Miklós Györggyel beszélget Mészáros Márton

Száraz Miklós György szépirodai nyílt utálkozásnál is veszélyesebbnek látja azt, ha valaki műkorrektséget vesz magára. A hatvanéves szerző élet és regény közötti egyezésről, arról, melyik Krúdy-művet tartja utolérhetetlennek, és az elméleti kérdések ignorálásáról is beszél.

Legújabb szépirodalmi kötetei, az *Osztozkodók* (2018) és *Az álomvadász* (2017) kisregények, holott alapvetően nagyregények írójaként gondolunk Önre. Mennyire tér el a két írói attitűd?

Sem egy mű elkezdésekor, sem írása közben nem foglalkoztatnak elméleti kérdések. Most is csak azért tűnődök el ezen, mert kérdésként elhangzik. A regényben a háttér alaposan kidolgozott, a környezet, a kor, a levegője szintén. Mellékszálak sokasága, seregnyi szereplő. A kisregény ellenben majdnem elbeszélés, vagyis valamire szűkít. Különben *Az álomvadász* című könyvemre regényként tekintek. A terjedelme, a szerkezete miatt is, de az tény, hogy töredezett regény. Fragmentumokból, befejezetlen történetekből igyekszik valamiképpen mégis kerek, lezárt művé lenni. Ahogy az életünk is nyitott: bármikor bármi történhet. Tehát a létünk is valamilyen szempontból befejezettnek nyilvánított darabkákból épül fel. Szerintem még egy lezárt mű sem befejezett. De a nap, az év, az életünk az egyik születésnaptól a következőig, napkeltétől napnyugtáig, ez mind csak egyezményes keret, valójában semmi nem akkor kezdődik vagy zárul, amikor azt hisszük. Csak nekünk, embereknek szükségünk van a „tipogó kövekre”, a befejezettség élményére. Vagy csak hisszük, hogy szükségünk van rájuk. Egyébként az *Osztozkodók* valóban kisregény. Erősen kordában kellett tartanom, hogy ne engedjek az ostromló kényszernek, hogy ne áruljak el többet a szereplőkről, a múltjukról. Nem volt szabad. Még ha ezt a mű egyes kritikusi fel is róják nekem.

Ugyancsak ennek a krimiszerű prózának a kapcsán merült fel bennem, vajon népszerű lenne a mai magyar irodalomban a kevert idejű cselekmény?

Bármikor, bármelyik irodalomban népszerű lehet, ahogy volt is. Az utóbbi két évtized filmes termése pedig szinte lejáratja ezt a technikát. Az olvasó felkészült, már semmi sem lepi meg.

A magyar epika az 1800-as évek legvégéig nem bonyolította túl az időszerkezetet, Krúdy Gyula változtatott ezen először. Megérte?

Persze! Ha semmit sem írt volna, csak a *Napraforgó* című regényét, már akkor is megérte volna. Krúdy tüneményes, a *Szindbád* zseniális, a *Napraforgó* pedig utolérhetetlen csoda.

Műveiben programszerűen sejlik fel egyfajta olaszos-spanyolos háttér, de a latinus műveltség is ott lapul, elég csak *Az álomvadász* latin nyelvű könyvecskéit említeni. Miért dolgozza bele sok művébe ezt az érintettséget?

Lám, ezt sem tudtam. De ha így van, annak oka lehet az, hogy óvodás koromtól huszoneves koromig régész, történész akartam lenni. Faltam a történelmi munkákat gyerekkoromban is. Aztán történelem-levéltár szakon végeztem az egyetemen. A feleségem hispanista. Róma tán a legkedvesebb városom (Kolozsvár, Kézdivásárhely, Selmecbánya, Pécs, Granada, Barcelona, Besalú mellett). *Az álomvadász* című könyvemben nem latinus, hanem nemzetközi könyvtárat képzeltem el az úgynevezett „Koponyakönyvtárban” – ami már csak egy emlékezetben létező, grandiózus bibliotéka – a halál, az erőszak és az álom szakirodalmából összeválogatva. Igaz, Európa pár száz éve latin Európa, Magyarország pedig még a tizenkilencedik században is latinus ország volt.

„Nem megfejténi akarom az írásaimban a világot” – állította 2015-ben Jánossy Lajosnak adott, a *Litera* irodalmi portálon megjelent interjújában. Mi az írói működésének motorja?

Kihasítani és megmutathatóvá tenni valamicskét ebből a sokszínű, örökké változó, millió árnyalatból álló világból? Talán.

„Száraz Miklós György a legjelentősebb magyar írók közé tartozik” – ezt Kabdebó Lóránt irodalomtörténész írta Önről a Magyar Időkben, az *Osztozkodókról* írt minirecenziójában. Érezheti az íróember, ha így van?

Kép: Kovács Attila/MTI

Hát persze. Érezzük is olykor. Ha nem is szó szerint artikuláltan, inkább csak úgy, hogy talán mégis jó az, amit írunk. Máskor meg azt érezzük, hogy kutyaszart sem érünk. Azt hiszem, néhány lángelmétől eltekintve, amilyen Mozart, Goethe, Picasso, Krúdy vagy Petőfi lehetett, általában azok érzik szünet nélkül, hogy jók, akik nem jók. A kétely nélküliség gyakran butaság. Persze, szerepek, öngerjesztő mantrák is léteznek.

Léteznek szakadékok az olvasási stratégiák között, sokak szerint az iskolásokat műfajok és korosztály szerint kellene olvasatni, sokan kivennének a közoktatásból például bizonyos Jókai-, Móricz-, Móra-műveket. Ön miként látja a generációs ízlésváltozást a jelenlegi olvasókorosztályok között?

Olvasni jó. Úszni, síelni, vitorlázni, szeretkezni, zongorázni is. Csak az utóbbiakról nem akarjuk meggyőzni az embereket. Úszni, síelni, zongorázni meg kell tanulni. Olvasni is. És akkor könnyű a tanulás, ha a kedv megvan hozzá. A többi mellébeszélés.

Ötlikort Buda, Mándyt Pest, különösen Józsefváros írójának tekintik, ezen az analógián elindulva Száraz Miklós György lenne Víziváros krónikása? Elvégre számtalan regényében feltűnik a Várhegy lábánál álló területrés.

Szívesen vállalnám, hiszen szeretem Pest-Budát, legjobban a Vízivárost. Azért nem a Várnegyed, mert annak már nincs továbbja. A Duna-part és a Várhegy oldala fölött még mindig van tovább, hisz ott a Vár.

Az *Osztozkodók* egyik szereplője „ez”-ként tárgyiasítja a hajléktalan a regény egyik korai szöveghelyében, más kortárs magyar szerzők is foglalkoztak azzal, hogy miként láttassák azt a szemléletet, amely a fedél nélkülieket megítéli. Mennyire volt tudatos ez az írói eljárás?

Az volt, mert nem szeretem a „pi-szi” műkorrektségét, az igazi együttérzést nélkülöző, embertelen, gépies, hamis előírásait. Ugyanazt érzem benne, mint a szemforgató vallásos emberben: a sunyi, lapító közönyt, a képmutató, de kíméletlenül számon kérő hamisságot. Az illetet veszélyesebbnek gondolom, mint a nyílt utálkozást.

Van olyan, hogy hajléktalan-irodalom, pontosabban olyan tematizálás, amely a homelesseknek, csavargóknak szóló műveket fogja össze?

Mondanám, hogy nem jut eszembe nagy hajléktalan-irodalom, de mégis! Petronius Arbiter *Satyricon*jának csavargói. Vagy Rott Jóska ijesztő novellája, egy szeméttelenen vegetáló, előemberi létben élő vénemberről.

Mivel lehetne legjobban jellemezni a magyar nyelvet? Miként látja a szépíró: romló, mint azt sokan gondolják? Gazdagnak, mint mások vélik? Kirekesztőnek, mint azt sokan láttatni akarják? Vagy univerzálódik-angolosodik, mint ahogyan érezzük?

Mindez együttvéve igaz rá, hiszen kétségtelenül nagy nyelv a magyar. Mindent tud, amit más nagy nyelv. Sok mindent jobban. Festőibben, találékosabban. Gazdag nyelv, aranybánya. Az egyedül igazán otthonos közeg. Az ősvilág egyetlen kétségtelenül eredeti forrása. Talán még az álmok ilyenek. És, mint minden nyelv, ezernyi apró kristályfelületen folyamatosan erodálódik, milliárd búvópatakja egy része elapad, de remélhetőleg más felületeken folyamatosan épül, a búvópatakok pedig új utakat keresnek a mélyben. Freund Tamás példája jut eszembe, szerinte egyetlen idegsejt olyan dobókocka, amelynek nem hat, hanem százezer felülete van, ezekkel kapcsolódik a többi idegsejthez. És az agykérgünkben úgy százezer idegsejt van. A magyar nyelvünk a magyar agyunk, a százezer magyar idegsejtünk hihetetlen terméke. De nem tudom, lehet-e vigyázni, őrizni egy nyelvet.

„Megírta ő a levelet / A ragyogó csillag mellett...”

125 éve halt meg Kossuth Lajos

Két kezünk ujjain megszámlálhatnánk azon történeti alakjainkat, akik neve méltán köszön vissza egyházi népénekeinkben, még inkább a végképp ismeretlen szövetszerzőjű folklórban. Kirívó ellenpélda, negatív alak talán mindössze egy van: „Nem lehetek én rózsza: / Elhervaszt Ferenc Jóska.” Szent István és Szent László megszólított dicső személye mellett hirtelenjében Dózsa György, „Rákóczi–Bercsényi–Bezerédj” meg Gábor Áron jut eszünkbe. És persze **Kossuth Lajos** is, aki épp 125 esztendeje, 1894. március 20-án halt meg Turinban, azaz Torinóban 92 évesen, önkéntes száműzetése végére érve. Sorra citálhatjuk az ő nevével megnesesült dalokat, zömmel katonáénekeket: „Kossuth Lajos táborában két szál majoránna...”; „Kossuth Lajos udvarában áll egy terebélyes diófa...”; „Elindult már Kossuth is, / Véle a regiment is...”

Még érdekesebb a nép körében – énekelte folklórijában – megörökített Kossuth Lajos-i kommunikáció. Két további dalszöveggel bizonyítjuk: „Kossuth Lajos, Kossuth Lajos azt írta a levélbe’, / Minden derék magyar legény kell most a regementbe.” Ennek szövegbeli és logikai rokona a „Kossuth Lajos azt izente: / Elfogyott a regimentje.” E dal 3. stórfája pedig: „Kossuth Lajos írdeák, / Nem kell neki gyertyavilág. / Megírja ő a levelet / A ragyogó csillag mellett...” Igen, ezt az utóbbi két sort idézi fel megemlékezésünk címe is. Ami pedig idézeteinkben feltűnően közös: az írásban kommunikáló Kossuth! Ha létezik kollektív népi tudatalatti, akkor az írásnak ez a hangoztatása nagyon is annak tudható be. Akik körében ugyanis ezek a dalok és dalszövegek keletkeztek, azok az emberek többségükben iskolázatlanok voltak. Az írás meg aztán az ezzel együtt járó olvasás mindössze vágyálmuk lehetett ez időben. Az írás emlegetése szerintünk afféle kompenzáció. Kossuth, tudjuk, szóban közölt az országgyűlésben, és ennek híre nyilvánossá vált. Még inkább nyilvános lett a Kossuth Lajos-i szó avagy szózat, amikor országjáró útjain nagy tömeg hallhatta toborzó igéjét. Kossuth tehát nem „írta”, „üzente” a levélben a nemzet- és hazamentő kérést, hanem: szólt róla, mégpedig rétoriként, azaz szónokként. Tudta jól, hogy igazi, hivatott szónokként úgy kell szólnia a parlamentben is és a nép körében is, hogy maximális hatást kelthessen, elérhesse célját. Tehát hogy gondolatai hall(gat)va is könnyen követhetők, megérthetők, megjegyezhetők legyenek. És érveit mindenki magára vonatkoztathassa.

A levelét író Kossuthot emlegető dalok elsősorban az 1848. július 11-i magyar országgyűléssel hozhatók kapcsolatba. Ismerjük jól ennek klasszikus, szállóigévé lett kezdését: „Uraim! Midőn a szószerkekre lépek, hogy önöket felhívjam, mentsek meg a hazát!...” A kormány pénzügyminisztere a haza veszélyéről és a véderő megajánlásáról szólt. Megszavazás előtt állt a kétszázézer fős nemzeti hadsereg. E politika és retorika ment át folklórbába...

Kevesen ismerhetik talán a piarista irodalomtörténész, Sík Sándor épp ezen beszédhez fűzött kommentárját. Érdemes közkinccsé tenni summázó meglátását:

„Kossuth szavain érezzük, hogy elsősorban a hallgatók szívéhez, értelméhez vannak intézve. Az érvek, az értelmet meggyőző bizonyítékok természetesen megvannak, de ezeknél is

fontosabb a szónoknak, hogy a hallgatóinak szívére, hazaszeregetetere hivatkozzék, attól várja célja elérését. Az érzelmeket fel is tudja korbácsolni, mert ő maga is lángol a veszélyben forgó hazát féltő aggodalomtól. Ez a nagyszerű pátosz főleg a beszéd elején és végén érvényesül hatásosan. A tárgyaláson a dolog természete szerint a nyugodtabb elbeszélő és meggyőző hang uralkodik, de itt is megcsillan az érzelmeire célzó szenvedélyesebb, színesebb stílus (gúny, felháborodás, megdöbbenés).”

Sík Sándor végül így általánosít: „Ez a szenvedélyes, érzelmeire ható hang jellemző Kossuth szónoki egyéniségére.” És ezt már csak Oltványi Ambrus észrevételével kell kiegészítenünk: „Nagy művésze Kossuth a nyelvnek is. Beszédei gazdagok a kifejező, tömör fordulatokban. ... Szónoki sikereihez emellett igen kellemes, választékos és széles skálájú orgánum is hozzájárult.”

Világos után Kossuthra az emigráció várt. És itt nagyon is érdemes a hazájától távol élő politikusnak a nyelvvel, sőt a nyelvekkel való kapcsolatát megemlégetnünk. „A magyar anekdotakincs” szerzője/összeállítója, Tóth Béla „Kossuth mint angol szóalkotó”-ról szól egy helyen könyvében. Megtudjuk tőle, hogy amikor 1851-ben Angliában járt:

„... Kossuth a briteket nemcsak a magyar ügyben tartott szónoklatainak erejével ragadta el, hanem angol beszédjének szépségével is. Budai fogságában kezdett angolul tanulni, nem lévén más tanítója, csak Shakespeare meg a szótár. A grammatika szabályait maga vonta le olvasmányáiból. Angolul Kiutahiában (sic – HJ)

szólt meg először, anyanyelvükön társalognva az őt meglátogató angolokkal: és Nagy-Britannia földjén mégis leginkább angol beszédének pompájával hódította meg a szíveket. Shakespeare fényes, ódon és csodálatos szóbőségű nyelvén szólt; s ezt a nyelvkincset még gyarapította is egynéhány közjogi műszóval, melyek azóta benne vannak minden nagy angol szótárban, s mellettük a megjegyzés: »Kossuth alkotása.« ... Birmingham polgármestere Kossuth beszéde után így szólt: – Mielőtt e remek szónoklat érdeméről beszélnék, a britek milliőinak nevében meg kell köszönnöm Kossuth úrnak azokat a pompás új angol kifejezéseket, melyekkel e beszédében az angol nyelvet gazdagította...” – írja tehát Tóth Béla „Rónay Jácint elbeszélése után”.

De szóljon Kossuth a mi nyelvünkről is! Szólt is: például 1858-as, szintén angliai, ezúttal felolvasó körútjakor. Évtizedekkel később, immár 78 évesen ő maga fordította angol beszédét (sok mással együtt) magyarra. Értekezett többek közt a nyelvkérdésről. Ekkor szögezte le e fontos tételét: „A magyar nyelvnek Magyarországon kívül hazája nincs!”

„A holt latin nyelv helyébe saját élő nyelvünket tettük. ... A holt latin, nem pedig akármely más élő nyelv helyébe tettük. Mi senkit sem öltünk meg, miszerint élünk: ahol csak más nyelv használatban volt, egyházban, iskolában, községi igazgatásban, mi azt sehonnán sem szorítottuk ki, sőt segédkezett nyújtottunk, hogy a különböző nemzetiségi nyelveket ... szabadon fejleszthessék.”

Szólhatnánk még a Kossuth Lajos-i szállóigékről. De legyen elég ezúttal csupán ez az egyetlen: „Tengerre, magyar!” Idők során számos olvasata lett ennek. Ha most, ezen évfordulóján megjelenne köztünk Kossuth, alighanem ekképp (is) módosítaná: „Szép szóra, magyar!” Jogos lenne mindenképp e buzdítása. Épp ezért megerősítjük, és megígérjük: – Ebben maradunk!

Holczer József

Hehe-lyesírás

Azt hiszem, kategorikusan kijelenthetjük, hogy elég gyors ütemben romlik a magyar lakosság helyesírása. Ezt nap mint nap nemcsak jártunkban-keltünkben az egyes közterületi feliratokon, plakátokon, hirdetésekben, de sajnos az újabb könyveken, a sajtó hasábjain megjelent írásokon vagy a televízióadások futó híryanagának szövegein is jól meg lehet figyelni. Ma már szinte senki nem hirdeti és követi azt a régebben sokat hangoztatott arany szabályt, hogy bármit is írunk le, azt utána legalább egyszer, de inkább többször, figyelmesen olvassuk el újra, mert az újraolvasáskor sok-sok hibát észre lehet venni és ki lehet javítani.

Köztudomású, hogy a magyar helyesírásnak legnehezebb része az egyes kifejezések külön-, kötőjellel vagy egybeírása. Írás közben még a műveltebb embert is gyakran megakasztja egy-egy összetett szó, szókapcsolat írása. Megfigyelésem szerint a nyelvhasználok többsége fél az egybeírástól. Összehasonlíthatatlanul többször fordul elő, hogy egybetartozó kifejezéseket két (vagy három) szóba írják, mint az, hogy össze nem tartozókat egybeírják. A legtöbb nehézséget a többszörösen összetett kifejezések okozzák. Ez a zavar azután nagyon sokszor megmosolyogtató vagy akár hahotára fakasztó feliratokat, szövegrészeket szül. Sajnos ezek száma szinte végtelen, mert naponta bukkannak fel újabb és újabb ilyen csodabogarak. Néhányat magam is összegyűjtöttem, s most – apró megjegyzésekkel – közreadom. Hogy véletlenül se gondolja senki, hogy saját magam találtam ki ezeket a példákat, zárójelben felüntettem a „lelőhelyeket”.

Élő halvásár (Teleki téri ideiglenes piac). Nem sok, de azért egy-két halvásáron már megfordultam, *halott halvásárral* azonban még egyetlenegyszer sem találkoztam. Mégis megnyugtató, hogy most egy élő járók, halott halvásáron elég lesz majd a túlvilágon vásárolnom.

Sok helyen láthatjuk, hogy a *használt* befejezett melléknévi igenevet a többszörösen összetett kifejezésekben előtagként képtelenek helyesen leírni. Ime:

Használt ruhapiac (mindenütt a fővárosban). Lehet, hogy én vagyok a hibás! Miért nem álltam oda a kapuhoz már a piac megnyitásának első napján, a megnyitás előtt legalább egy órával, akkor bizonyára elsőnek léphettem volna be a piacra, s *új ruhapiacot* találtam volna.

Használt cipőbolt (Salgótarján főterén, kétszer is). De miért hirdetik ilyen büszkén? Miért nem tatarozzák?

Használt bútorbolt (Bp. VIII., Déri Miksa és Fecske utca sarka). Ugyanaz, mint az előbb.

Használt autókereskedés (Bp. XVI., Kerepesi út, de több helyen is a városban). Használt autót már többször is vettem, de használt autókereskedést még egyszer sem. És sajnos hiába kerestem olyan valakit, aki már vett ilyen portékát, hogy tőle tanácsot kérjek. Egyelőre lemondok arról, hogy ilyen kereskedés tulajdonosa legyek.

Elhasznált fénycsőgyűjtő (hatvani Tesco). Évek óta járók a nevezett áruházba, de *új fénycsőgyűjtővel* még egyszer sem akadtam össze. Pedig talán még a fénycsövek is megérdemelnének jobb körülményeket, ha már becsületesen kiszolgálták az idejüket. Az is igaz azonban, hogy a feliratuk ellenére a gyűjtődobozok elég jó állapotúaknak látszanak.

Gépi bélyegzőgyűjtők (Ragacs c. filatéliai újság). Magam is lelkes gyűjtő vagyok. Ebből kiindulva eddig azt gondoltam,

hogy gyűjtők csak emberek lehetnek. Adni-venni, csereberélni is csak emberekkel szoktam. Most mit csináljak egy gépi bélyegzőgyűjtővel?

Telex kezelő (Magyar posta- és illetékbélyeg katalógus [így!], 2011. 148. oldal). Na, ilyen nővel meg mit kezdjek? Ha telexből van, hogyan fogok vele egyáltalán elbeszélgetni, mert telexül én egyáltalán nem tudok?

Óriás májgombóclevés (a Maggi levespor csomagolása). Hát csalódnom kellett! Nem is volt olyan óriási. Csak fél liter vízbe kellett önteni, és csak kétadagos volt. Többet nem is veszek ilyet.

Hulladék átvevő hely (honlap). Ennek a közelébe se megyek! Hát ez még annál is rosszabb, mint ha csak használt lenne!

Műanyag csőkereskedés (Kerepes). Nem értem, hogy miért fontos, hogy fából, betonból, téglából, kőből vagy mi a csudából épült fel a csőkereskedés? Nekem az a fontos, hogy megfellelő csöveket tudjak venni. Akár még műanyag csöveket is!

Hízott kacsatepertő, Hízott libatepertő (törökbálinti Auchan). Nem találtam sehol az interneten, hogyan kell a tepertőt hizlálni. De miért nem inkább a kacsákat és a libákat hizalják fel?

Városi szilárd hulladék-tároló (Bátonyterenye). Évek óta járok el mellette. Valóban szilárd. Még egyszer sem tudták a helyéről elmozdítani, ellopni!

Sokszor fordul elő az is, hogy a felirat, kiírás stb. megfogalmazója egyszerűen nem azt írja ki, amit ki akar fejezni. Lám:

Mozgássérült parkoló (a hatvani Tesco parkolója). Vajon mije sérült meg szegény parkolóknak? A keze, a lába? Vagy talán azt akarták tudatni, hogy *mozgássérültek parkolója*, vagy *csak mozgássérülteknek?* De akkor miért nem azt írták?

Családi parkoló (ugyanacsak a hatvani Tesco parkolója). Nagyon kíváncsi vagyok, hogy férjhezmenetelről vagy nőülésről van-e szó, azaz a döntő lépés előtt férfi vagy lány volt-e a parkoló? Egyébként a *családi parkoló* feliratért még egy karakterrel kevesebbet is kellett volna fizetni a címfestőnek!

Méretes szabóság (egy szabómester cégtábláján). Nekem elég egy kis lyuk is, én nem táncolni akarok a szabóságban. Nekem az a fontos, hogy testhezállór nadrágot és zakót készítsen a szabó!

Cukormentes cukrászda (egy budapesti cukrászda tulajdonosának autóján). Én is szeretem a süteményeket, a cukormenteseket is, ezért nagyon vigyázok, hogy ebbe a cukrászdába még véletlenül se lépjek be olyan szatyorral, amelyben élelmiszerboltban vásárolt cukor is van, mert még a végén kitiltanak innen.

Kávézó tulajdonos (Ozon Network). Ne a tulajdonos kávézzon, engem az nem vonz, inkább nekem készítsen finom kávé és egyéb italokat!

Úttörő postahivatal (Magyar posta- és illetékbélyeg katalógus [!], 2011.). Vajon milyen újdonságot vezetett be, amivel úttörő lett a szakmában? És azóta már cserkész postahivatal lett?

Felnőtt háziiorvosi rendelő (több helyen a fővárosban). Mikor nőtt fel? És előtte csak nem *gyermek háziiorvosi rendelő* volt?! Sajnos, már ilyen feliratot is láttam!

Nagyobb odafigyeléssel, a leírtak újra átgondolásával elkerülhető lett volna, hogy a feliratok megfogalmazói nevétség tárgyává váljanak. Ezt még a kevésbé tanult emberektől is el lehetne várni.

Tóth József Farkas

Anyanyelvek napja, 2019. február 21. 16.00–19.00

Petőfi Irodalmi Múzeum, 1053 Budapest, Károlyi u. 16.

A magyar nyelv szimbolizációja

Korzenszky Richárd OSB (perjel emeritus, Tihany): Nyelvében él a nemzet... Álom egy meditációs ligetről • **Peter Sherwood** (professzor, University of North Carolina, Anglia): Adalékok a Nyelvében él a nemzet... szállóige kialakulásához • **Kövecses Zoltán** (professor emeritus, ELTE): A nemzet metaforái • **Putz Orsolya** (tanársegéd, ELTE): Trianon képe a magyar nyelvű közösségben • **Balázs Géza** (egyetemi tanár, ELTE): Az anyanyelv képe a magyar irodalomban • **Nyíri Péter** (igazgató, PIM Magyar Nyelv Múzeuma): A magyar nyelv szimbolikus otthona: Széphalom

Természettudományokról magyarul

Bár a természettudományos munkák java része angolul készül, az elmúlt évtizedekben gyakran volt alkalom magyar nyelvű szakmai szövegeket is olvasni. Ezek zömmel szakdolgozatok, TDK-munkák, PhD- vagy MTA doktori értekezések. Az egyetemi bírálói útmutató a szakmai szempontok mellett kitér a dolgozatok nyelvi helyességére is. A véleményalkotásnál természetesen nem ez a fő szempont, ilyenkor az elért tudományos eredmények a döntőek, azonban a dolgozat nyelvezetének pontossága is jelzi készítőjének igényességét, precizitását. Az ilyen típusú munkák egy kutató életében ritkán íródnak, és előrelépésük egy-egy meghatározó állomását jelzik. Emiatt valóban jogos elvárás, hogy a szakmai szempontok mellett a „külsőkre” is figyeljenek. Végleges, hivatalosan is benyújtott dolgozat bírálójának részben egyszerűbb a feladata, mert a hibákra legfeljebb rámutatni tud, azok kijavítására már rendszerint nincs lehetőség. Munkahelyi viták során, a „házi” opponens feladata az ilyen hibák javítása/javíttatása is. Ha a dolgozatban sok nyelvi hiba fordul elő, és a bíráló komolyan veszi ezt a feladatot, bizony sokszor elég nehéz a szakmai tartalomra koncentrálni, a tartalmi hibákat javítani.

Melyek azok a problémák, amelyekkel manapság leggyakrabban találkozunk? A leggyakoribb hibák, amelyek a javítóprogramok ellenére a szövegben maradnak, tapasztalataim szerint az összetett szavak helyesírásából erednek. Az idegen – általában angol – kifejezések magyarosításakor a tartalom mellett a helyesírást is átveszik, felülírva ezzel a magyar szabályokat. Rövidebb kifejezések (pl. *vízirtalom*) esetében általában nincs probléma, de ha hosszabb szavakat kell összerakni,

akkor már gyakran két szóban írják le. Olyan is előfordul, hogy az egybe- vagy különírt formák vegyesen fordulnak elő a dolgozatban. A kettőnél több tagból álló szóösszetételekre vonatkozó ún. mozgószabály végképp megrázó élményt jelent a dolgozatok készítőinek. Van, aki elfogadja, és ha lehetősége van, kijavítja a munkáját, de volt olyan eset, hogy hiába idéztem a helyesírási szabályzatból, a válasz az volt, hogy „az úgy akkor sem jó, ez elképzelhetetlen”. Megjegyzem, vannak esetek, amikor a szabály alkalmazása valóban nem triviális, legalábbis a nem nyelvi szakemberek számára. Mi a helyzet például akkor, ha az egyik tag idegen szó, ami a magyarban a nem szakemberek számára teljesen egyé olvad (pl. *klorofil*), de a szakember tudja, hogy ez mely idegen szavak összeolvadásából eredt, és így már két taggal számol. Ezeknél az eseteknél valóban nem könnyű igazságot tenni, ezek eldöntésében magam sem szoktam állást foglalni.

A másik gyakoribb nyelvi probléma az idegen szavak használata olyan esetekben is, amikor van jól bejáratott magyar megfelelője egy idegen kifejezésnek. Pl. *interakció kölcsönhatás* helyett, *produkción termelés* helyett. Ez tekinthető stilisztikai kérdésnek is, amitől a dolgozat készítője talán azt reméli, hogy így választékosabb beszédűnek, esetleg műveltebbnek tartja majd őt az olvasó, de sokszor azt tapasztalom, hogy ennek valójában az ellenkezője igaz. Elsősorban fiatalok között fordul elő, akik az angol szakszöveget olvasva nem teljesen értik az egyes kifejezéseket, ennek ellenére azokat használják, olykor magyaros helyesírással. Aztán ha rájönnek, hogy mit is jelentenek valójában, áttérnek a megfelelő magyar kifejezésre.

Összességében úgy gondolom, hogy a nyelvi hibák javítása a szakszöveget rendszerint idegen nyelven olvasó és publikáló kutatók esetében is fontos, mert ezáltal nemcsak a stílusuk javul, de szakmailag is fejlődhetnek.

Janda Tibor

A futball először – Jókainál?

A futball (ekkor persze még *foot-ball*, *football*) első adatai az 1870-es évek végétől jelennek meg a hazai sportlapokban, szakkönyvekben. Bánhidai Zoltán sportnyelvtörténeti szótárában ezeket találjuk: *foot-ball* (*rugdalo*) (1879), *foot-ball* (*kirügó labda*) (1884). A történeti-etimológiai szótár (TESz.) két legkorábbi adata 1886-ból való: „A *foot-ballt* ... zászlókkal kitűzött térségen szokás játszani, amelyen egymástól 100 yard távolságban egy-egy korlátot (goal) állítanak”; „Eszterházy M. gr. a *foot-ballt* »rugdaló«-nak nevezte el”. Még az egyikként általában megbízható Pallas nagylexikon is ilyen bizonytalan leírást ad a futballról 1894-ben: „**Foot ball** (ang. ejtsd: fút bal), labdajáték. Alkalmas egyenes térségen két karót húznak, s ezeket bizonyos magasságban zsinórral vízszintesen összefűzik. A labda bőrrel bevont marhahólyag, melyet át kell vetni a zsinóron [?], de csak lábbal szabad a labdához érni, ami nem könnyű dolog, s a rúgás gyakran rándulást kelt, és nehezebb sérüléseket okoz. A játékot tetszés szerinti számban [?] két párt játssza.”

Az első szépirodalmi említések megjelenéséig további éveket kellett várni. A nagyszótári korpusz (Magyar történeti szövegtár) első ilyen adata 1904-ből, Lenkei Henrik verséből (inkább rigmusából, kuplédalából) való: „Legidősebb fiam, a Dénes ... *Futballversenyek* éber öre, Bálók, matiné rendezője”. A Nyugat CD-jének legkorábbi adata 1909-ből, de sokkal rangosabb szövegből, Babits Mihály Tél című novellájának bevezetéséből való: „A nap a dombok felett lebegett, sötét narancs színben, sugarak nélkül, simán és kopaszon, mint egy fényes *futball-labda*.” Babitsot, mint tudjuk, nagyon érdekelték a modern városi élet jelenségei (A világhosszág udvarában még a „lichthóft” is versbe foglalta.) Két regényében (Timár Virgil

fia, Kártyavár) is többször előfordulnak a futball összetételei: *futballszenvedély*, *futballmeccs*, *futballpálya*. Ezek azonban már a 20-as évek elején keletkeztek. (A keresésben Horváth László kollégám volt segítségemre.)

Nekem azonban van egy jóval korábbi szépirodalmi adatom is a futballra, mégpedig egy meglehetősen váratlan helyről, Jókai egyik utolsó regényéből. Ezt az említett szótárak és korpuszok egyike sem ismeri. A mi lengyelünk 1901-ben jelent meg folytatásokban a Pesti Hírlapban, első kötetkiadása 1903-ban a Révai Testvéreknél. Ennek 107. oldaláról idézem a következőket, betű szerinti pontossággal: „Éjfélig száznál többre szaporodott fel Negrotin csapatja. Azok között voltak pápai diákok is, a kiket még a kollégiumban betanítottak az ágyuk kezelésére, a haubiczczal bánásra. (Akkor az volt a football.) Puska volt elég.”

A szabadságharc idején játszódó regény idős szerzője némi iróniával veti közbe, hogy míg az akkori fiatalok haubiccal (tarrackal) játszottak, a maiaknak a futball a szórakozásuk. Se ő, se a korabeli olvasó nem sejtette, hogy alig több mint tíz év múlva a magyar fiatalok újból az ágyúval, puskával lesznek kénytelenek „játszani”. Gillemot Ferenc, labdarúgásunk első szövetségi kapitánya hősi halált halt a kárpáti harcokban. Anyai nagyapám, Bertalan István és testvéröccse, Adalbert (Berci), akik 1903-ban, A mi lengyelünk megjelenésének évében még a nagybányai áll. főgimnázium futballcsapatában játszottak, a világháborúban az olasz frontra kerültek, és ott Berci el is esett.

Ennyi mindent juttathat eszünkbe egy „első adat”. Első azonban persze csak addig, amíg korábbi nem találunk. De addig is csodálkozunk rá az öreg Jókai nyitottságára, a legfrissebb szavakat is számon tartó jólétesülttségére.

Kemény Gábor

„Besúgócsárda” Szombathelyen

„SMÚZ Restaurant Cafe Bar” néven a globalodizájnos kívánalmakhoz kellőképpen hozzácsicsázott vendéglő-kávéház-bár nyílt Szombathelyen, az egykori püspökségi sörfözde helyén. Korábban évtizedekig ott működött a város egyik legjobb, akkoriban méltán népszerű pinceétterme, a Gödör, „a haspártiak vendéglője”.

Szombathelyen is zavartalanul folytatódik az angolszász kulturális gyarmatosítás. Ez az igencsak faramuci módon elnevezett új létesítmény is engedelmesen, sőt hivalkodóan követi a honunkban 1990 óta elharapózott angolán névadási tébolyt. Mintha létezne valahol egy titkos névosztogató hivatal, amely az új létesítményekre magyartalan, sőt magyartalanító, hülyénél hülyébb, angol vagy angolnak ható elnevezéseket kényszerít. Az sincs kizárva, hogy adókedvezményt is lehet kapni az ilyesmiért... A külföldi utasnak, ha beteszi a lábát országunkba, pillanatok alatt az a benyomása támadhat, főként nagyobb városokban, a fővárosról nem is szólva, hogy egy harmadrangú angol gyarmatra csöppent.

A szombathelyi főtéren és környékén például ilyen nevekkel működnek vagy működtek üzletek: Simple Day's, Camp David Soccx, T & K Fashion Store, Tutto bene scarpe, Vision Express, Heavy Tools, Dockyard, Jeans Store, SAXOO-LONDON, Mayo Chix Egoist Mayo Chix, Mary's Deluxe Esküvői Szalon, Seven Heaven Kids Fashion. A Thököly utcában nemrég nyílt meg a The Box nevű zabálda, ahol amerikai szögletes fánkot ehet a hülye magyar. A Szelestei utcában hosszú éveken át volt egy Baby Shop nevű babaholmi-bolt, amely nem átalta mobiltelefon füléhez szorító kised fofójával reklámozni magát. A rongyrázó, izléstelen, gerinctelenül és esztelenül divatmajmoló, neo-ocsmány bunkóság világ bajnoki címét azonban alighanem Kiskunmajsa érdemelte ki, ott ezen a kép-telen néven neveztek ugyanis el egy vendéglátóipari egységet: Gringo's Majsa.

Irattárok mélyén porosodik az a jó néhány évvel ezelőtt hozott rendelet, amely előírja, hogy magyar üzletek nevét magyarul is ki kell írni. Hát ez a kíváncsi egyáltalán nem teljesül az említett esetek többségében, hiszen a cégtáblájukon díszelgő név minimális eligazítást sem ad a profiljukról. Nem lehetetlen persze, hogy akadnak, akik azért bumliznak be Chernelháza-Damonyáról vagy Salköveskút-Vassurányból a városba, hogy

fél mázsa „egoista” mayo chixet vásároljanak, abban a balgatag hiedelemben, hogy az valami baromfitáp.

Visszatérve a szombathelyi püspökség tulajdonában lévő, a bérlők és működtetők által Smúznak elkeresztelt étteremre, vajon az érdekeltek (meg a kevésbé érdekeltek, Szombathely lakosai) közül tudja-e valaki egyáltalán, hogy mit jelent a *smúz*, ez a jiddis eredetű, valljuk meg: ritka pocsek hangzású, mert mássalhangzó-torlódással kezdődő zsargonkifejezés a magyar nyelvben?

Kövecses Zoltánnak az Akadémiai Kiadónál 1998-ban megjelent Magyar szlengszótárában a 272. oldalon ezt olvashatjuk: **smúz** 1. besúgó 2. (el)beszélgetés, társalgás; **smúzol** 1. besúgó 2. (el)beszélget, társalog 3. hízeleg.

Magyarán a *smúz* főnév első és legfőbb jelentése: 'besúgó', 'spicli'. Vajon az ő kedvükért – a Kádár-rezsim élemedett korú besúgóinak kedvéért – létesült volna a „Smúz Restaurant Café Bar”, vagy netán mai titkosszolgálati ügynököknek van szánva, akikkel – Kozenkay Jenő egykori kémelhárító tiszt megfogalmazása szerint – „úgy tele van az ország, mint a lyukaktól hemzsegő ementáli sajt”? Csak nem nekik újították föl a néhai Gödör éttermet, hogy legyen egy hely, ahol nyugodtan (el)beszélgethetnek, hízelelhetnek maguknak és egymásnak, mégpedig lehallgathatatlanul, hiszen a pincében nincs térerő?

Hogy mi minderről a szombathelyi püspökség véleménye? Helyesli-e vajon, hogy (legalábbis a neve szerint) „spiclicsárdát” működtessenek az egykori sörfözdében? Vagy netán a püspökség is készségesen részt vesz Magyarország elmagyartalanításának gondosan megtervezett és még gondosabban kivitelezett hadjáratában? Székely János megyéspüspök szíves tájékoztatása szerint úgy kötöttek szerződést a bérlő céggel, hogy utólag már nem lehetett bebeszólásuk a névadásba, hiába szorgalmazta a püspök, hogy más, magyar nevet válasszanak.

Kár, hogy a nemrég megnyílt püspökségi kávézónak is csak ilyen magyartalan (vagy hogy azt ne mondjam, istentelen) nevet bírtak adni: „Fair Play Kávéház”. A „fair play” álságos elvében a gyarmatosító brit impérium Krisztus-követőnek aligha mondható morálja testesül meg: „játssz tisztességesen mindazokban a játszókban, amelyeknek te szabad meg a szabályait, és az összes ütőkártya a te kezvedben van”. Ha már mindenképp idegen szóval óhajtották megnevezni a kávézójukat, elektronmikroszkóppal sem találva alkalmas szót anyanyelvünk kincstárában, mennyivel elegánsabb, nagyvonalúbb, egyetemesebb kicsengésű lett volna, ha Baraka Kávéháznak hívják (a *baraka* ezt jelenti: 'áldás').

Molnár Miklós

VISSZHANG

Digitális bennszülöttek

Az Édes Anyanyelvünk múlt évi 4. számában, a „Szó szót követ” rovatban olvastam Veszelszki Ágnes gondolatait a netnyelvről, köztük ezt: „ténylegesen megvalósult a Prensky-féle digitális bennszülöttek kora”.

Prensky állítása szerint a digitális bennszülöttek azok az 1984 után született gyerekek (ma már fiatal felnőttek), akiket egész életükben körülvevett a digitális technológia világa, és ennek következményeként teljesen különböznek a korábbi generációktól, az ún. digitális bevándorlótól. Prensky azt állítja, hogy a digitális bennszülöttek szofisztikáltabb technikai készségekkel és más tanulási preferenciákkal rendelkeznek, mint elődeik. Azonban mindez faktoid, vagyis tévhit, melyet széles körben átvett a közvélemény. Prensky a *digitális bevándorlók* kifejezést és ehhez fűződő gondolatait nem a nemzedéket vizsgáló saját kutatásaira vagy mások kutatási eredményeire alapozva alkotta meg, hanem csupán saját megfigyelései, meglátásai alapján. Prensky azt állította, hogy mivel látta, hogy a gyermekek „használgák a számítógépeket, videójátékokat, digitális zenei játékokat, mobiltelefonokat és más digitális játékokat”, ezért a megfigyeléséből arra a következtetésre jutott, hogy ezek a gye-

rekek értik is, hogy mit csinálnak. Ezzel szemben több kutatás is megkérdőjelezi a digitális bennszülöttek létezését. Több országban vizsgálták az 1984 után született egyetemisták digitális eszköz-használatát, és azt találták, hogy nincs mélyebb hozzáértésük a digitális eszközökhöz, leginkább csak alapfokú internetezésre, e-mailezésre használják ezeket az eszközöket. Több, a digitális bennszülöttek létezését megcáfoló tudományos kutatás is olvasható abban a 2017 októberében megjelent cikkben, melyre állításaimat alapozom: Paul A. Kirschner, Pedro De Bruyckere: *The myths of the digital native and the multi-tasker*. A cikk a Teaching and Teacher Education című folyóirat 67. számában jelent meg (mely az interneten is hozzáférhető).

A *digitális bennszülöttek* kifejezés félrevezető, ugyanis az ehhez kapcsolódó vélekedéseket kutatási eredmények nem bizonyítják (miszerint a fiatalabb generáció mélyebb tudással vagy hozzáértéssel rendelkezik a digitális technológiákhoz). Prensky állításai pusztá megfigyelésre, nem pedig tudományos eredményekre támaszkodnak, emiatt a digitális bennszülöttekkel kapcsolatos meglátásai is félrevezetőek, és nem tükrözik a valóságot.

Tóth Tamara
egyetemi hallgató

Tisztelt ünneplő közönség, kedves vendégeink! Lehet, hogy a magyar nyelv napjának első ideai szóbeli köszöntője én vagyok, de írásban semmiképpen sem én vagyok az első, mivel az Anyanyelv-ápolók Szövetsége elnökének, Juhász Juditnak ezt a napot köszöntő ihletett sorai már a múlt hét elején napvilágot láttak az Édes Anyanyelvünk második oldalán. Persze ez egyáltalán nem baj, sőt inkább jó is, már csak azért is, mert más célból s ennek megfelelően más-képp szólunk e mindkettőnk, amúgy pedig minden jelenlévő, azaz mindnyájunk számára jeles napról. Elnökünk éppen e mai ünnepség eseményeire irányítja a fő figyelmet: az itt rövidesen átadandó kitüntetésekre helyezve a hangsúlyt, valamint az ezek után következő ünnepi műsorra, amelyben népi mesemondók, egy Magyar Örökség-díjjal kitüntetett táncgyűttes művészei, valamint más zenészek fognak bennünket szórakoztatni, én pedig ennek a napnak a történetéről, valamint két, számunkra szintén igen fontos, anyanyelvünkkel kapcsolatos évfordulóról szólok, persze csak röviden.

A magyar nyelv napjának a megszületéséről annyit, hogy a gondolat hivatalosan az Anyanyelv-ápolók Szövetségének 2008. decemberi tisztújító közgyűlésén hangzott el. Mivel a közgyűlés résztvevői a gondolatot jónak találták, azt érvekkel megtámogatva – többek között azzal, hogy nem mi vagyunk az egyetlen olyan ország, amelyik a nyelvének a köszöntésére, megünneplésére külön napot szentel – eljuttattuk az illetékes helyre, az akkori Oktatási és Kulturális Minisztériumba, s bízunk annak kedvező fogadtatásában. A fogadtatás valóban kedvező volt, s úgy éreztük, a dolog megy tovább a maga rendjén. Csakhogy közben választott is az ország; a minisztériumi tagolódásrendszer s a személyek változása következtében az ügymenet lelassult, módosult, s már attól kellett tartanunk, hogy eltűnik a történelem süllyesztőjében. Hál'istennek, nem ez történt. A javaslatot az új minisztérium megfelelő részlege is hasznosnak és fontosnak ítélte, parlamenti vitára bocsátotta, majd több ponton módosította, s végül 2011. szeptember 26-án – történetesen azon a napon, amely Törökországban 1936 óta minden évben a török nyelv nemzeti ünnepe – 339 igen szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta, s november 13-át, a magyar nyelvet hivatalossá tevő törvény, a magyar nyelv és nemzetiségről szóló 1844. évi II. törvénycikk elfogadásának napját a magyar nyelv napjává nyilvánította. Most már csak arra kell törekednünk, hogy ez a nap ne csupán a magyar nyelvre való emlékezés napjává, hanem valóban ünnepnappá váljon a magyar emberek szemében. Az utóbbi éveknek a magyar nyelv napjához való viszonyulását látva, sőt figyelve úgy vélem, ez a kívánságom beteljesedőben van. Úgy legyen!

Az említett két évforduló közül az egyik nem kevesebbet, mint négy évtizedet fog át. Most, ezekben a napokban van negyven éve annak, hogy 1979 elején napvilágot látott az Édes Anyanyelvünk első száma, azé a lapé, amelyért annak idején nem kevesen és nem keveset küzdöttünk. Nem túlzok, de ehhez a ma már történelminek nevezhető eseményhez több évi igyekezetre, előkészítő munkára volt

szükség. Hogy sikerült, az elsősorban a korszak legnagyobb nyelv művelőjének, Lőrincze Lajosnak az érdeme. Nem véletlen, hogy ő lett a szerkesztőbizottság első elnöke, s az sem, hogy az első szám legelső oldalán ő köszöntötte vezércikkében az új lap olvasóit. A negyvenedik évi utolsó, azaz ötödik szám pedig tíz nappal ezelőtt látott napvilágot. Szívből kívánom, hogy ennek a nekünk, maiaknak olyan kedves folyóiratnak legyen majdan nyolcvanadik, valamint századik évfordulója is!

A másik évforduló, amely szintén ide kívánczok, nem kevésbé fontos ennél, sőt még ennél is jelentősebb: harminc éve, 1989-ben alakult meg a legönkéntesebb s a leg társadalmibb szervezet mindazok közül, amelyeket valaha is volt szerencsém ismerni (s nagy megtiszteltetésnek tekintem, hogy életem kilencedik évtizedében tiszteletbeli elnöke lehetek), vagyis az Anyanyelv-ápolók Szövetsége! Harminc éve alakult meg az a szövetség, amelynek ma már országos hálózata van, vidéki csoportjai is találhatóak itt is, ott is; amelynek saját folyóirata van, hiszen az Édes Anyanyelvünk, bár idősebb a szövetségnél, természetesen annak segítője, erősítője, szócsöve; amelynek vezetői (elnöke és alelnökei: Juhász Judit, Balázs Géza és Kerekes Barnabás) a közgyűléseken rendszeresen beszámolnak a szövetség tevékenységéről és terveiről; amely számos anya-

Kép: BG

nyelvi mozgalomnak (a magyar nyelv heretikus, az anyanyelvek napjának, a különféle – helyesírási, nyelvhasználati, szónoki, szép magyar beszéd stb. – versenyeknek) az életre hívója, továbbvivője, támogatója; amely anyanyelvi pályázatokat ír ki, díjakat és kitüntetések hoz létre és ad át az arra legérdemesebbeknek; nos, ez a szövetség ez év végén tölti be áldásos tevékenységének harmincadik évét! Megint csak úgy folytathatom, ahogy az imént tettem: őszinte szívvel kívánom, hogy az Anyanyelv-ápolók Szövetsége is maradjon meg, sőt, még az eddiginél is hatékonyabban tudja minden magyar számára világossá tenni, hogy – bár napjainkban, a globalizáció korában a nemzetközi érintkezés legfőbb nyelveinek, legfőképpen az első számú világnyelvnek, az angolnak a magas fókú ismerete is mindenki számára nélkülözhetetlen – ha magyarságunkat meg akarjuk őrizni, ha nemzeti államban kívánunk élni, s azt szeretnénk, hogy utódaink is abban élhessenek, akkor az anyanyelv ugyanúgy nélkülözhetetlen, mint az angol, mivel az anyanyelv ma a legnagyobb nemzeti kincsünk, a legfőbb nemzetösszetartó erőnk!

Ma a magyar nyelv napját köszöntjük. Hogy ezen az ünnepi, jeles napon éppen két olyan nevezetes jubileumot ünnepelhetünk meg, mint az Édes Anyanyelvünk folyóirat első száma megjelenésének 40. évfordulója s az Anyanyelv-ápolók Szövetsége megalakulásának 30. éve: ez már maga is nagy ritkaság. Idén – 2011 óta – nyolcadszor ünnepeljük meg a magyar nyelv napját. Meggyőződésem, hogy az ideai ünnep gazdag tartalmával még a korábbi évek ünnepei közül is kiemelkedik, még azoknál is fényesebben ragyog. Bizom benne, hogy november 13-a, a magyar nyelv napja a következő években is mindig fényesen fog ragyogni anyanyelvünk s nemzetünk dicsőségére!

Grétsy László

Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémia székházában.

Orvosi nyelvi kutatások a XXI. században

Az orvosi nyelv – a jogi nyelv és a közigazgatás nyelve mellett – azon szaknyelvek közé tartozik, ahol a laikusok bevonása nagyfokú. Hiszen mindannyian megfordulunk orvosi rendelőkben, egészségügyi intézményekben, olvassunk orvosi szövegeket (betegtájékoztatók, orvosi leletek stb.). Hogy mennyire a mindennapi életünk része az orvosi nyelv, azt jól mutatja, hogy a világhálón számos értelmező-magyarító online szótár, rövidítés- és mozaikszó-gyűjtemény létezik, amelyek a betegek megértését segítik.

Szokás „orvosi nyelv”-ről beszélni, de nagyon fontos tisztában lenni azzal, hogy nem beszélhetünk egyetlen, egységes orvosi nyelvről. Nyelvtudományi közhely, hogy a nyelvek nyelvvaltozatokban léteznek; nincs ez máshogy a szaknyelvek esetében sem. A szaknyelvek is rétegzettek, jellemző rájuk a változatosság, meghatározó szerepük van a nyelvhasználói szinteknek, a „felhasználói szinteknek”. Megkülönböztetjük a laikusok és a szakemberek közötti nyelvhasználatot, a szakmai gyakorlat nyelvhasználatát (ahogy az orvosok, egészségügyi dolgozók egymás közt beszélnek a hétköznapi gyakorlatukban), valamint a tudományos, elméleti szaknyelvet, utóbbihoz a tudományos közlemények, az egyetemi oktatás nyelve stb. tartozik. Érdekes, hogy amikor „orvosi nyelvről” beszélünk, sokszor az utóbbit értjük rajta.

A szaknyelvek kutatása, illetve a szaknyelvi tervezés több évtizedes hagyománnyal bír a magyar nyelvtudományban. Az orvosi nyelvre irányuló nyelvi tervezési tevékenység az elmúlt évtizedekben főként a szaknyelvi helyesírás gondozása, egységesítése volt, ennek eredményeképpen jött létre 1992-ben Fábrián Pál és Magasi Péter főszerkesztésével az Orvosi helyesírás szótár, legutóbb pedig a Bősze Péter által írt, nemrégiben megjelent Magyar orvosi nyelv – Helyesírás útmutató című kézikönyv. A szaknyelvi tervezés, a szabványosításra, a norma kialakítására és rögzítésére való törekvés mellett az orvosi nyelv vizsgálható leíró szempontból is, a nyelvész ilyenkor feltárja a szaknyelv sajátosságait. A kétféle típusú megközelítés egymással szoros kapcsolatban áll: a hatékony szaknyelvi tervezéshez az orvosi nyelv jellegzetességeinek alapos ismeretére van szükség. Az orvosnyelv-kutatás mint alkalmazott nyelvészeti részterület az utóbbi években egyre inkább előtérbe került: 2016-ban Kuna Ágnes (ELTE) vezetésével megalakult az intézményközi Magyar orvosi nyelvi kutatócsoport. A csoport egyik (távlati) célja a magyar orvosi nyelv korpuszának létrehozása, amelyet a magyar orvosi nyelv kezdeteitől (XVI–XVII. század) kíván megvalósítani. Emellett modern kori orvosi nyelvi kutatásokkal is foglalkoznak a csoport tagjai, ezeknek célja az orvosi nyelv nyelvészeti megközelítése, a nyelvészeti módszerek bevonása az orvos-beteg közötti viszony működésének leírásába. A modern kori orvosi nyelvi kutatásokról a 2018-as Előnyelvi konferencia orvosi nyelvi műhelyének programja tájékoztat. A Kuna Ágnes és Ludányi Zsófia által szervezett tematikus szekcióban az előadók áttekintették az orvos-beteg interakciókban megjelenő kommunikációs modelleket; megvizsgálták, miként használhatóak egyes számítógépes szövegkezelő programok az orvos-beteg párbeszéd elemzésében; ismertették az orvosi kommunikáció oktatásának „pécsi modelljét”, melynek révén az orvostanhallgatók kommunikációs készségének fejlesztése ún. szimulációs betegkikérdezés és vizsgálat se-

gítségével történik, ahol a „betegeket” hivatásos színészek alakítják. Szó esett továbbá a fogorvos-beteg kommunikáció gyógyászati technikáiról, valamint a megszólítások szerepéről az orvos-beteg kapcsolat alakításában. E sorok írója azt vizsgálta, milyen alapvető viszonyulások, attitűdök, nyelvi értékítéletek működnek az orvosi nyelvvél, nyelvhasználatban a szakma képviselői és a laikusok körében. A továbbiakban ennek a kutatásnak egy kisebb részletét ismertetem.

Az orvosi terminológia jelentős hányada idegen szó, hangzásukban és íráskéjükben nem adaptálódtak a magyar nyelv szavaihoz. Az itt bemutatott attitűdvizsgálat is erre helyezi a hangsúlyt.

A kutatás részeként 2017-ben kérdőíves vizsgálatot végeztem orvosokkal, továbbá orvostanhallgató és más szakos egyetemistákkal. Többek között arra kérdeztem rá, egyetértene-e azzal, hogy minden esetben célszerű az adott szakszó magyar megfelelőjét használni (ha van neki), illetve törekedni a magyarításra. A válaszadók kétharmada csak részben értett egyet ezzel, ugyanis sok esetben a magyar megfelelő kissé pontatlan, nem teljesen adja vissza a kívánt jelentéstartalmat, ami akár félreértésekhez is vezethet: *„Több olyan kifejezés van, amelyek magyar és a külföldi megfelelőjének jelentése már eltér egymástól olyan mértékben, ami megtévesztő lehet. Például az ellenjavallt szó könnyen keltheti azt a benyomást, hogy az adott gyógyszer nem tanácsos beszélni. Ezzel szemben a kontraindikáció szó egyértelmű tiltást fejez ki.”* Sok adatközlő hangsúlyozza a válaszában, hogy egy idegen szakszó és annak magyar megfelelője közti választás a közlés társas-kulturális tényezőitől, a nyelvhasználati szintértől, a beszédhelyzet résztvevőitől függ, így például a kollégákkal való kommunikációjukban helyénvalónak érzik az idegen szó használatát, míg a betegekkel szemben a magyar megfelelőt részesítik előnyben: *„Ha szakmai közegben beszélgetek, a szakmai nyelvet használom, ha laikussal, a magyar szót.”* A gyakorlati szakmai nyelvhasználatban vagy a tudományos, elméleti szaknyelvben kevésbé szokásos a szakszavak magyar megfelelőjének használata, sőt egy adatközlő egyenesen arról számolt be, hogy ironikus megjegyzések céltáblájává vált: *„Szakmai közegben pedig furcsán veszi ki magát, ha valaki kerüli a latin szavakat (mintha attól tartanánk, hogy az orvoskollégák nem értik majd...). A kóréletvizsgám közben rám szóltak, hogy úgy beszéljek, mintha a Nők Lapja egészségrovatát olvasnám fel. :D”* A válaszolók jelentős hányada utalt arra a törvényre, amely előírja, hogy az orvosoknak kötelességük tájékoztatni a betegeket az állapotukról. A megfelelő beteg-tájékoztató feltétele pedig sokak szerint nem feltétlenül ezen múlik: *„Az orvosi magyar nyelv használata pedig a beteg számára sokszor szinte ugyanannyira érthetetlen, mint a latin, hiszen a hétköznapi során a betegségek nagy részét és a szervezetünk építőelemeit nem nevezzük nevén, tehát az átlagember számára ezek a szavak ugyanúgy ismeretlenek.”*

A válaszok elemzése arra mutat rá, hogy a (leendő) szakemberek többsége tisztában van az orvosi nyelvre (is) jellemző változatossággal, annak különféle felhasználói szintjeivel, és igyekszik figyelembe venni azokat a megfelelő nyelvi forma kiválasztásakor.

Az orvosi nyelvi reflexiókban megfigyelhető attitűdök, értékítéletek leírása, feltárása hozzájárulhat a szaknyelvi tervezés hatékonyabbá tételéhez. A nem szakmabeli (laikus) adatközlők vélekedéseinek elemzése további tanulságokkal szolgálhat majd.

Ludányi Zsófia

A szerző a Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Osztály tudományos munkatársa. (A szerk.)

Rímes nyelvi játék. Anyanyelvi pályázat, 2019.

Az Anyanyelvápolók Szövetsége a kulturális kormányzattal közösen 2019-ben meghirdeti a 19. anyanyelvi pályázatot, melynek témája: rímes nyelvi játék.

A pályázat célja: a nyelvi öröm éltető forrását jelentő rím szerepének visszaállítása. Napjaink költészetében visszaszorult a rím. Az alkalmazott költészetben, folklórban, néprajzi szövegekben, nyelvi játékokban szerencsére még előfordul. A pályázóktól olyan nyelvi játékokat, szójátékokat várunk, amelyekben a rímnek döntő szerepe van. Beküldhetnek rímes névcsúfolókat (Zorán – nem fekszik le korán), nyelvtörőket (Vaksi paksi hapsi Pakson tapsikol), szójátékos találos kérdéseket (Milyen a jó pásztor? – Nyájas. Ez is ideillik, hiszen a *nyájas* két szót testesít meg!), ismert klasszikus versek paródiáit (A Tértől az óvodáig, Ady versét parodizálva, akár az első sortól az utolsóig), tetszés szerinti témájú játékos szlogeneket, reklámokat, rigmusokat (pl. egészségvédőket: Füstöd ontod, tüdőd rontod!; Hogyha gyakran szellőztetsz, sok nyavalyát mellőzhetsz!, stb.), versikéket játékos rímekkel (pl. kancsal rímmel: Orvosi jó tanács: Esti bőség – ostobaság; kecskerímmel, azaz betűcserés rímekkel, amelyek *Össze ne tévessze!* formában is kedveltek: a jó bor kulcsát a kóbor Julcsával, a csárda zaját a zárda csajával), továbbá kínrímeiket akár rejtvénytyszerűen (Sopronban Pap Irma sétál, kezében ... papírmásé tál), tetszés szerinti tárgyú verseket ismert sor- és rímképlettel, illetve követelményekkel: Balassi-strófát, szonettet, makámát, limericket stb. Csak eredeti, saját alkotás vagy gyűjtés fogadható el, újságban, kötetben vagy interneten közreadott anyag nem. A pályamunkából ki kell derülnie a szöveg eredetiségének (vagy saját alkotás, vagy szövegből való gyűjtés). Terjedelem: minimum 3500 leütés, maximum 25 ezer leütés. A szövegben ne használjanak különleges tördelési formákat. A pályázaton egyének és közösségek egyaránt

indulhatnak. A 25 éven aluliak ifjúsági kategóriában szerepelnek. A bírálóbizottság védnöke: Grétsy László professor emeritus, tagjai: Balázs Géza egyetemi tanár, Minya Károly főiskolai tanár.

A tartalmi és filológiai szempontból legjobbnak minősített pályázatok díjazásban részesülnek, a nyertes pályázók munkáiból készülő szerkesztett válogatást megjelentetik. A pályázat benyújtásával a pályázó hozzájárul dolgozata közzétételéhez, szerzői jogai a kiadóra szállnak. A kiadott dolgozat szerzője a kiadványból tiszteletpéldányt kap. A pályázat díjazására 1 M Ft áll rendelkezésre. A díjak egyaránt lehetnek pénzdíjak és tárgyjutalmak.

A pályázatok beérkezési határideje: **2019. augusztus 20.** A pályázati anyagot kizárólag elektronikus formában (e-mailben, csatolt fájlban) lehet beküldeni. A pályázat beérkezését e-mailben visszaigazoljuk! Ímélcím: bobak.hajdu.timea@anyanyelvapolo.hu.

Az eredményhirdetés és a pályázati anyagból szerkesztett kötet bemutatása 2019. november 13-án a magyar nyelv napján lesz a Pesti Vigadóban.

A pályázat kötelező tartozéka egy adatlap a következő nyilatkozással és adatokkal. Nyilatkozat: Alulírott nyilatkozom, hogy a Rímes nyelvi játék című pályázatra beküldött pályamunkám teljes egészében saját, eredeti, másutt nem közölt alkotás, s annak szerzői jogát (amennyiben azt a pályázat kiírói egészében vagy részleteiben megjelentetni kívánják) a kiadónak engedem át. Megadandó adatok: a pályamunka címe, a pályázat besorolása: felnőtt kategória – ifjúsági kategória (25 év alatt), a szerző neve, címe, telefonszáma, ímélcíme, saját kezű aláírása. A Nyilatkozatot postán kell beküldeni: Anyanyelvápolók Szövetsége, Rímes nyelvi játék pályázat, 1053 Budapest, Károlyi u. 16.

Korrektorverseny – a sajtónyelvi helyesírásért a Duna Palotában

A Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda Kárpát-medencei korrektorversenyt hirdet.

A verseny célja: A sajtó helyesírási kultúrájának emeléséért népszerű, vonzó korrektorversenyt hirdetünk, amelyen összemérhetik tudásukat a korrektoroként elhelyezkedni kívánó egyének és az egyes médiumoknál már korrektoroként tevékenykedők.

A verseny időpontja, helyszíne: 2019. március 23. – Duna Palota (1051 Budapest, Zrínyi utca 5.)

A verseny lebonyolítása: A verseny két részből áll: helyesírási tesztből és szövegjavításból. A korrektorversenyt a legmodernebb informatikai technikával bonyolítjuk le. A versenyzők a saját laptopjukkal dolgoznak, erre tölthetik le a teszteket és a javítandó szöveget. A feladat elvégzésekor saját maguk véglegesítik és küldik be a tesztet és a javítást, amit a szakmai javítók ellenőriznek és pontoznak. Minden javítás nyilvános és ellenőrizhető. Díjak: Az adott év három, szakmailag legjobb korrektora megkapja „Az év korrektora 2019” címet, amelyet egy igazolással a birtokában használhat. Ezzel a céllunk, hogy a lapok az impresszumukban is feltüntessék ezt a kitüntetést, amely a kiadvány nyelvi minőségi színvonalát garantálja. A verseny fődíja egy háromnapos wellnesshétvége négycsillagos szállodában, a második helyezett

egy notebookot, a harmadik e-book-olvasót kap. Az első tíz helyezett értékes könyvjutalomban részesül.

A bírálóbizottság tagjai: A korrektorverseny szakmai háttérrel és minőségi színvonalát a magyar helyesírás legjobb szakembereiből álló bírálóbizottság biztosítja: Keszler Borbála professor emerita, a 12. helyesírási szabályzat főszerkesztője, a zsűri elnöke; Antalné Szabó Ágnes egyetemi docens, az Anyanyelv-pedagógia című folyóirat főszerkesztője, a Simonyi Zsigmond helyesírási versenyek főszerkesztője; Kiss Róbert Richard Prima Primmisimadíjas újságíró; Minya Károly főiskolai tanár, több helyesírási tankönyv szerzője, a verseny ötletgazdája; valamint Veszelszki Ágnes egyetemi docens, a digilektus és marketingkommunikáció kiemelkedő kutatója. A szervezőbizottság elnöke: Balázs Géza tanszékvezető egyetemi tanár, a magyar nyelvstratégia megálmodója. A verseny szakmai támogatója a magyar helyesírás szabályozását évtizedek óta végző ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke. A verseny társadalmi elismertségét az Anyanyelvápolók Szövetsége segíti.

Jelentkezési díj: 9 500 Ft, egyetemi és főiskolai hallgatók számára 50% kedvezményt adunk. Jelentkezési határidő: **2019. február 15.** Jelentkezés, további információ, versenyfelhívás, versenyszabályzat: www.e-nyelv.hu, iroda@e-nyelv.hu.

Deme László-ösztöndíj (2019)

Az Anyanyelvápolók Szövetsége 2016-ban ösztöndíjat alapított a magyar nyelvtudományban, nyelvi ismeretterjesztésben, nyelvvelésben, nyelvi kultúraápolásban kiemelkedő eredményt felmutató személyeknek. A díj összege: 1 M Ft, amelyet minden évben a magyar nyelv napján ünnepélyes keretek között adnak át. Egy évben legföljebb egy pályadíj adható (a díj nem osztható meg, viszont a bírálóbizottság fenntartja a jogot a díj visszatartására). A pályázat feltételei: be nem töltött 40. életév; legalább 2, tudományos kritériumoknak megfelelő, nyelvészeti témájú, magyar nyelvű publikáció (tudományos folyóiratban); legalább 5 egyéb (ismeretterjesztő) publikáció; a magyar anyanyelvi ismeretterjesztésben, kultúraápolásban, művelődésszervezésben

kimutatott egyéb tevékenység. A pályázat tartalma: rövid életrajz, interneten elérhető, ellenőrizhető anyagok, két olyan személy megnevezése (e-mail-címmel, telefonszámmal), aki a bírálók kérésére a szakmai adatokat hitelesíti, vagy akitől a pályázó személyre ajánlás kérhető. Terjedelem: legföljebb 2 oldal (5000 leütés). A pályázat beküldésének határideje: **2019. augusztus 31.** A pályázatot kizárólag e-mailben küldhető be: bobak.hajdu.timea@anyanyelvapolo.hu. A bírálóbizottság két felkért nyelvből, valamint az ASZ elnökségének egyik tagjából áll. Az eddigi díjazottak: 2016. Schirm Anita (Szegedi Tudományegyetem), 2017. Pölcz Ádám (ELTE), 2018. Veszelszki Ágnes (Budapesti Corvinus Egyetem).

Hasznos nyelvtani játékkönyv – magyar nyelvtani kvízkönyv

Kétségtelen, hogy vannak könyvek, amelyekből a sok sem elegendő, mert a létrejöttüket gerjesztő probléma szüntelen, de legalábbis sűrűn előforduló. Ilyen könyvek az oktatási rendszerben az érettségizőket segítő kiadványok, feladatgyűjtemények, szemelvény-összeállítások, teszt-sorozatok és így tovább. Az Inter Nonprofit Kft. (IKU) legújabb munkája nemcsak színesíti az érettségizők felkészülését támogató választási lista ajánlati körét, hanem – és ez bátran vállalható minősítő kijelentés – rendkívül gyakorlatias és ésszerűen, okosan segítő könyv, kétségtelenül hasznos kvízkönyv.

Aki legalább egyszer is végiglapozza a részleteket is fürkészen ezt a kicsoda-micsoda jellegű kiadványt, a *Magyar nyelvtani kvízkönyv érettségizőknek – 500 kérdés megoldásokkal* című gyakorlókönyvet, meg fogja állapítani, hogy sokoldalú – amilyen a nyelvészet –, valamint részletes – ami alapelvárás az érettségizők szempontjából is –, továbbá egyértelműen játékos tudásizmosító – amiként maga e könyvműfaj, a kvíz is elvárja.

Úgy készítette el Blankó Miklós és Mayer Péter ezt a magyar nyelvtani tudást gyakoroltató, a tudásszínvonalat ellenőrző feladatgyűjteményt, hogy nem az öncélú időfecsérlésre csábító játékfélékre kacsingattak, hanem értelmes időtöltésül kínálják ezt a kvízgyűjteményüket a középiskolai nyelvtani tananyag tíz nagy csoportjára, például a hang- és jelentésstanra, az alak- és szófajtanra, a nyelvtörténetre, a helyesírásra és más további témakörökre osztott 50–50 kérdéssel. Ezek a kérdések feleletválasztások, mivel négy-négy válaszlehetőséggel szembebesítik az olvasót, a megoldások pedig azonnal ellenőrizhetők a könyv végén található egyértelmű megoldókulcsok felhasználásával.

A kvíz-kötet előszava élén egy különösen figyelemreméltó igazság olvasható Weöres Sándortól, jelesül az egyetlen igazi tanulásra vonatkozó – idézzük magunk elé, amikor el-elbizonytalanodunk! A kvízzjátékra invitáló szerzők az érettségire készülő diákok szólítják meg, akinek a figyelmét úgy irányítják erre a gyakorlókönyvre, hogy az órai felelést, a dolgozatírást, valamint a középiskolai tanulmányok nagy-nagy megmérettetésére való felkészülést helyezik a felhasználói tudatosság középpontjába. Ugyanakkor azt is jelzik, hogy a magyar nyelvi OKTV-n induló versenyzők is bátran használhatják ezt a kvízgyűjteményt tudásfrissítésként. Mi az, ami egyértelműen

összeköti ezeket a játékos tudáserősítő színtereket? Ez nem más, mint a szövegértő olvasás problémaköre. A kvízkönyv egyaránt támogatja az olvasástechnika erősítését és a szövegben foglalt ismeretek, tudásele-

mek helyes, hibátlan megértését. Valóban felhasználóbarát könyv ez a magyar nyelvtani kvízgyűjtemény, ugyanis hét jószándékú tippel is segíti a feladatmegoldókat, ezekre a tanácsokra minden időben helyénvaló figyelemmel lennünk. Tanárként azért is üdvözölhetjük a szerzők itteni tipp-sorozatát, mert megerősítik a mindennapi oktató-nevelő munka egyik sarokkérdését: „A számonkérések során arra lesznek kíváncsiak a vizsgáztatók, hogy van-e átfogó képed arról, amiről beszélned kell, és ehhez (általában) elengedhetetlen a kulcsfogalmak és az alapvető tények magabiztos ismerete.” Egyébiránt még egy világos, egyértelmű pontozási és jegyátváltási táblázat is áll a feladatmegoldók rendelkezésére.

Ezt a magyar nyelvtani kvízkönyvet már a 7–8. évfolyamoktól kezdve, körültekintő szemezgetéssel, a középiskola 9. évfolyamától pedig tanóránkénti rendszerességgel alkalmazhatják a gyakorló magyartanárok. A feladatgyűjteményt az ügynevezett OFI-s tankönyvektől függetlenül is felhasználhatják a tanárjelöltek is a legkülönbözőbb iskolai jellegű tevékenységeik tervezéséhez, szervezéséhez, azok végrehajtásához.

Az érettségizőknek készített magyar nyelvtani kvízkönyv arculatát Fancsek Krisztina alakította ki, az illusztrációk Blankó Eszter munkái. A korrekció Mínya Károlynénak (Manyszi) köszönhető.

Segítse mind a magyar nyelvtani tudásukat erősíteni akarókat, mind a grammatikai felkészültségüket játékosan próbára tenni szándékozókat, kiváltképpen az érettségire készülőkét ez a megoldásban egyértelműen új feladatsor-gyűjtemény. Köszönet a kötet szerzőinek és segítőtársaiknak, valamint a kiadásában közreműködő szervezetek széles körének!

(Blankó Miklós – Mayer Péter: *Magyar nyelvtani kvízkönyv érettségizőknek – 500 kérdés megoldásokkal*. Inter-IKU, Budapest, 2018. 172 oldal. 1600 Ft. A könyv megvásárolható a www.e-nyelv.hu könyvesboltjában, vagy megrendelhető itt: iroda@e-nyelv.hu.)

H. Tóth István

Legendás tanára volt Pásztor Emil (1925–2004) az egri főiskolának, aki kívülről tudta a helyesírási szabályzat egyes pontjaihoz tartozó eligazításokat. A szegedi egyetemen végzett, ott kezdte tanári pályáját. 1964-től dolgozott az egri tanárképző főiskolán.

A magyar helyesírás ügyének elkötelezettje volt nem csupán tanárként, hanem az akadémiai helyesírási szabályzatok munkatársaként is. A helyesírás ügyét a gyakorlatban is szolgálta: főiskolai hallgatóinak helyesírási versenyeket szervezett, ő volt a kezdeményezője annak, hogy a Magyarországon forgalomba kerülő írógépek csak olyan billentyűzettel kerülhessenek forgalomba, amelyeken van hosszú *í, ú, ü* is.

Az egyetemen Klemm Antal és Mészöly Gedeon professzorai nyomán magyar nyelvtörténettel is foglalkozott. Kazinczy Ferenc és a magyar helyesírás című munkája, továbbá a Müncheni Kódex szövegkiadásának és szótárának tüzetes vizsgálatai mutatják, hogy a korabeli magyar írásmódhoz alapos körültekintéssel nyúlt. Érdeklődési körébe Arany János irodalmi munkássága szintén beletartozott: elkészítette a Toldi-szótárt (1986), amely az iskolai irodalomtanítás fontos segédeszköze. Arany János a műben 2874 szót használt, ez eggyel több, mint

Könyv Pásztor Emilről

amennyi a szótárban fel van tüntetve, ugyanis a nekem dedikált kötetben a 2873-at mindenütt helyesbítette, ez is mutatja a nyelvi adatok iránti érzékenységét és tiszteletét. (Megjegyzendő: teljes Arany János-szótár harminc évvel Pásztor kötetét után, 2017-ben jelent meg Beke József munkájaként 22 423 különböző szóval.)

Elévülhetetlen érdeme Pásztor Emilnek, hogy kezdeményezője volt A Magyar Nyelv Múzeuma létrehozásának. Efféle intézmény, amelynek megvalósulásáért sokat fáradozott, tudomásom szerint nincs másutt a világban. Méltán tüntették ki Pásztor Emilt a Magyar Civil Becsületrenddel, hiszen tanári-nyelvész-emberi magatartásával egyaránt a magyar nyelvet és a nemzeti műveltséget szolgálta. Öröndetes cselekedete A Magyar Nyelv Múzeumáért Alapítványnak és Szecső Károlynak, hogy Pásztor tanár úr életét és munkásságát e könyvben megörökítve adják át a jövődönök. (Szecső Károly: *Pásztor Emil tanár úr. Kazinczy Ferenc Társaság – A Magyar Nyelv Múzeumáért Alapítvány, Sátoraljaújhely-Széphalom, 2018. 160 lap.*)

Büky László

Kérdések és válaszok

A forralt borból képzett igét egybe- vagy különírjuk? Forraltborozik vagy forralt borozik?

Ha egyetlen képző járul egy különírt szókapcsolathoz, akkor általában megtartjuk a különírást: *forralt borozik*. Ha több képző kapcsolódik a különírt alakulathoz, azt egybeírjuk: *forraltborozás* (AkH. 127. szabálypont).

Egy XIX. századi szövegben olvas-tam: *jogokbani* (részesítés), *velünki* (összeforrottság). Manapság is használhatunk ilyen alakokat?

A *jogokbani*, *velünki* ma már archaikus, nem használatos. A rag után képző nem állhat, csak néhány efféle szavunk gyökeresedett meg a nyelvújítás korában, pl. *nagybani*, *természetbeni*, *újéböli*.

Ha utángyártott termékek eladásáról van szó, helyes-e a következő írásmód: *utángyártottermék-eladás*?

Ha mindenképpen egy szóba kell sűríteni a szó szerkezetet, akkor a helyes írásmód: *utángyártott-termék-eladás*. A szóhatáron lévő három azonos mássalhangzót kötőjelezzük (AkH. 61. szabálypont, OH. 2004. 131).

A következő szó helyesírásával kapcsolatban szeretnék segítséget kérni: *meg van hívva* vagy *meg van hívva*? Az új helyesírási szabályzat értelmében továbbra is egy *v*-vel helyes-e?

Igen, továbbra is a *meg van hívva* írásmód a helyes. A legújabb Magyar helyesírási szótár is ezt tartalmazza (Akadémiai Kiadó, 2017. 233).

Mit jelent a *ved* a *szedett-vedett* alakulatban?

A *szedett-vedett* (első adata 1783-ból) összetett szó, előtagja a *szed* ige befejezett melléknévi igenévi alakja. Utótagja azonban vitatott: vagy a *vesz*, vagy a 'dob' jelentésű *vet* igenek a szintén befejezett melléknévi igenévi alakja. Ha az utótag a *vesz* igéből származik, akkor az ikerszó rokon értelmű. Ha az utótag a *vet* ige származéka, akkor a tagok ellentétes jelentéssel kapcsolódnak össze. Mindkét esetben a *vedett* szó belseji *d* hangja a *szedett* hatására keletkezett (Zaicz Gábor: Etimológiai szótár, 776).

A *post-it* kifejezéssel kapcsolatban lenne kérdésem. A Wikipédia szerint a *post-it* a jegyzettömbök egy típusa, melynek szélén keskeny, egyedi anyagból készült ragasztós sáv van. Magyar nyelvű szövegekben is használható bátran a *post-it*, vagy inkább valamilyen magyarosabb kifejezést javasolnak helyette? A helyesírása a szónak: *post-itekre* írom az angol szavakat, *post-it* van a hűtőre ragasztva, *post-itet* használok a hét-köznapok ügyes-bajos dolgainak elintézéséhez?

A *post-it* magyar megfelelőjét körülírással, szó szerkezettel tudjuk megadni. A honlapunk Szómagyarító oldalán a következő magyarításokat olvashatja: *tapír* (tapadós papír), *tapli*, *most-itt cetli*. Ezek játékos próbálkozások. Az *öntapadós jegy-*

A Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda ingyenes tanácsadása a nap 24 órájában elérhető. A www.e-nyelv.hu honlapon lehet a kérdést (e-mail-üzenetben) föltenni, amelyre a munkatársak gyorsan, de mindenképpen 24 órán belül válaszolnak. A honlapon több mint 22 000 korábbi kérdés-válasz kereshető (a kérdezők nevét a számítógépes rendszer nem őrzi meg, nem teszi közzé). Jelenlegi tanácsadóink: Balázs Géza, Blankó Miklós, Deák-Takács Szilvia, Dede Éva, Mayer Péter, Minya Károly, Minya Károlyné, Pölcz Ádám. Munkájukat további nyelvész szakemberek, idegen- és szaknyelvi segítők támogatják. (A névsor a honlapon megtekinthető.) Ha azonnali segítségre, dolgozat, cikk, sajtótermék vagy on-line felület nyelvi áttekintésére, javítására (korrektúrázására) van szükség, a kérés itt lehet jelezni: iroda@e-nyelv.hu, telefon: 30-318-9666.

zettömb, öntapadós cetli szó szerkezetűnek a leginkább használatosnak. Mivel néma hangot jelölő betű nincs a szó végén, ezért a toldalékokat egybeírjuk vele: *post-itet* használók.

Néhány divatos frizura neve helyesírási problémát okozhat: *ombre*, *balayage*, *sombre*. Ezek mindegyike különböző stílusú frizurát jelöl, elsősorban a trükkös hajfestéssel elért hatásokról, árnyalatokról van szó. Hogyan helyes írni ezeket? Például: *Én is szeretném kipróbálni az ombre típusú/stílusú frizurát. A fodrászommal fallayage frizurát/hajat készítették karácsonyra. Úgy gondolom, nem érdemes magyarázni, mert ezek a francia szavak váltak világszerte ismertté. Inkább az okoz gondot, hogy kell-e kötőjel valahová, vagy kell-e az idegen szavak után a típusú, formájú, stílusú?*

A kérdézet hajfestési eljárások nevei francia köznevekből származnak (pl. *ombre* 'árnyék'). A *rasztafrizura*, *bubifrizura* stb. egybeírt szavak mintájára az egybeírást, illetve a szó végén ki nem ejtett *e* betű miatt a kötőjeles írást javasoljuk, kis kezdőbetűvel: *ombre-frizura*, de *ombre stílusú frizura*; *balayage-frizura*, *sombre-haj*.

Hogyan írjam helyesen a *Betlehem + építő + generáció* szókapcsolatot?

A *Betlehem* településnévként nagy kezdőbetűs. A 'betlehem-i istálló makettje' jelentésben kis kezdőbetűvel írjuk: *betlehem* (Magyar helyesírási szótár, 54). A kérdézet kifejezés helyes írásmódja: *betlehem-építő generáció* (AkH. 118. szabálypont).

Második osztályos fiam füzetében és munkafüzetében a következőt találtam: *könyv: 4 hang, 5 betű; bodza: 4 hang, 5 betű; rózsza: 4 hang, 5 betű. Helyes ez így?*

A kérdézet szavakban 4 beszédhang van: *k+ö+ny+v*, *b+o+dz+a*, *r+ó+zs+a*. Az *ny*, a *dz* és a *zs* egy-egy hangot jelöl betűkapcsolattal, vagyis két betűvel. Ezért helyes a tankönyvi szöveg.

Helyes-e a *szerelmbánat* szó?

A Google egy nótaszöveget ad találatként: „Minek turbékoltok bűg vadgalambok, / Szerelmemre engem minek tanítgattok, / Van az én szívemben bű, szerelmbánat, / Több mint a nagy erdő összes galambjának.” A *szerelmbánat* szó nincs szótárhoza, egyedi szóalkotásnak tűnik. Ha jól értelmezem a szót, hasonló jelentésű, mint a *szerelmi bánat*. Szerkezetileg a *bűnbánat* szóra hasonlít. Már csak az a kérdés, szükség van-e rá.

Megiródott a levél. Milyen ige a *megiródott*? Aktív vagy passzív? Vagy esetleg van mediális ige a magyarban?

Vannak mediális igék a magyarban. A *megiródik* a szenvedő igékhez hasonló jelentésű mediális ige. Mediopasszív igeinek is szokás nevezni, mert az alany az igei cselekvés elszenvetőjét jelöli, egyben állapotváltozás is történik vele. Részletesen a mediális igékről: Magyar grammatika, 2000, Nemzeti Tankönyvkiadó, 85–86.

Mit jelent az, amikor valamire azt mondják, hogy *kettő pont nulla program*? Nem a számítógépes felhasználásra gondolok! Sok esetben hallok ezt a megfogalmazást többféle hivatali munkával kapcsolatban is.

A *kettő pont nulla* számítógépes kifejezés egy program továbbfejlesztett változatára. Innen került a köznyelvbe, s mivel nem szótározott kifejezés, csak hozzávetőleges jelentését tudjuk megadni: egy programnak, tervnek stb. a második (továbbfejlesztett, új) változata. Igen gyakori manapság a használata. De inkább számmal írják: *2.0*.

Idézem egy cikk címét: *Azt beszélnek, fasírtban van egymással Meghan és Katalin hercegné. Helyesen nem úgy lenne, hogy *fásiban* vannak egymással?*

A *fasírtban van valakivel* 'haragban, rossz viszonyban van vele' vagy szótévesztés, vagy tréfás ferdítés a francia eredetű *fásiban van valakivel* helyett. A bizalmas beszélt nyelvben jellemző a használata (Nyelvművelő kézikönyv, 170).

Összeállította: **Minya Károly**

Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok (Ada, 2018. október 11–13.)

Szarvas Gábor szülőhelyén, a szerbiai Adán tavaly ősszel is megrendezték az immár közel fél évszázados múltra visszatekintő nyelvművelő napokat.

A háromnapos rendezvény első két napján beszéversenyt és játékos nyelvi vetélkedőt tartottak általános és középiskolai tanulók számára. A második nap estéjén Fábri Géza lantművész és Ivánovics Tünde énekművész régizenei estjét hallgathatta meg a közönség. A zárónap Szarvas Gábor mellszobrának megkoszorúzásával kezdődött, és a Népi gyermekmondókáink világa című kiállítás megnyitásával folytatódott.

A nyelvművelő napokat a Nyelvhasználati változások napjainkban című tudományos tanácskozás zárta. Az adai községi képviselő-testület tanácstermében rendezett konferencián hét előadás hangzott el. **Hódi Éva**, a nyelvművelő napok fő szervezője és háziasszonya a közbeszédben megfigyelhető nyelvhasználati változásokról beszélt. **Kemény Gábor** az újabb szóhasználati jelenségeket a szótárkészítő és a nyelvművelő szemszövegéből tekintette át. **Molnár Csikós László** a feszesség és az oldottság néhány példáját elemezte napjaink nyelvi gyakorlatában. **Kardos Tamás** az MTA Nyelvtudományi Intézete nyelvművelő közönségszolgálatának munkáját ismertette. **Pomozsi Péter** a *hideg múltával, tavasz jöttével* típusú szerkezetek újjászületéséről adott számot. **Hódi Sándor** a társadalom és a személyiség tükrében vizsgálta a nyelvi változásokat. **Horváth Péter Iván** a *hogy* kötőszó elmaradását és a *lehet* szóval ezzel kapcsolatos szófajváltását (igéből módosítószóvá válását) mutatta be. Az előadásokat vita követte. A konferencia Hódi Éva zárszavával ért véget.

A nyelvművelő napok résztvevői megkapták a múlt évi Szarvas-napok ízléses kiállítású, tartalmas kötetét, és azzal az érzéssel távozhattak, hogy a jövőre ötvenedik évébe lépő Szarvas Gábor Napok jelentékenyen hozzájárulnak a délvidéki magyarság nyelvi és kulturális önbecsülésének fenntartásához. (K. G.)

Nyíregyházi konferencia Krúdy Gyula tiszteletére

A múlt év október 19-én a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tagozata és a Nyíregyházi Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete tudományos konferenciát rendezett Krúdy Gyula születésének 140. és halálának 85. évfordulója alkalmából.

A konferencián nyolc előadás hangzott el. **Pethő József** a Krúdy-próza poétikusságának kérdését vizsgálta kognitív stilisztikai megközelítésben. **Minya Károly** Krúdy párnovelláit (A hírlapíró és a

halál, Utolsó szivar az Arabs Szürkénél) elemezte. **Jánosi Zoltán** Krúdy repülőgépe címmel Krúdy nyírségi tájélményével, nyíregyházi vonatkozásaival foglalkozott. **Hamar Péter** előadása arra a kérdésre igyekezett választ adni, miért tanúsítanak ellenállást a Krúdy-művek a megfilmesítéssel szemben (bár van egy nagy kivétel: Huszárk Zoltán Szindbádja). **Karádi Zsolt** Krúdynak tizenhét éves korában a Debreceni Ellenőr hasábjain megjelent színikritikáit, színházi témájú írásait mutatta be. **Kemény Gábor** arról beszélt, hogyan jelenik meg Krúdy írásművészete a pastiche és a paródia kettős tükrében. **Sturm László** Álmod és kiutak címmel tartott előadást a Palotai álmod hepiendjének hitelességéről. **Gintli Tibor** a Szindbád megtérése kötet novellái alapján tárta fel Krúdy „melankolikus humorának” sajátosságait. A tanácskozást Pethő József zárszava rekesztette be. Utána a résztvevők megtekinthették A hóember szeretője címmel Krúdy Gyula műveinek felhasználásával készült „lírai játékot” is. Ebben Karádi Zsolt, a konferencia egyik előadója színészként is közreműködött.

A konferenciának egy Krúdy-idézet volt a címe: „Ennek a városnak voltam az írója”. Örvedetes, hogy a város sem fedlezkedik meg nagy fiáról. A konferencián elhangzott előadásokat a megye kulturális és irodalmi folyóirata, a Szabolcs-szatmár-beregi Szemle adta közre múlt évi 4. számában. (K. G.)

Újhely a régi! Élménycseppek a nyelvhasználati versenyről

Hogy miért tökéletes helyszíne az Édes anyanyelvünk versenynek Sátoraljaújhely? Mert itt mindenki át van itatva az anyanyelvünk iránti érdeklődéssel, sőt kreatívan, játékosan bánik a magyar nyelvvel. Íme a bizonyítékaim: A kísérő tanárok részére szervezett városnézés során eljutottunk a börtönmúzeumba is. Ott a vezetőnk, a börtön nevelőtisztje szabadkozva említette, hogy az egyik tárlóban a raboknál előtalált tiltott tárgyak, eszközök láthatók. Tudja, hogy a szó nyelvileg nem helyes, de nincs mit tenni, ez a büntetés-végrehajtás szakszava. (Egyébként egy érdekes, legalábbis számomra új megközelítést is hallottam a fogva tartás történetével kapcsolatban: a szabadságvesztés mint büntetés a jobbfelészabadtás után jelent meg, hiszen az érintett réteg számára addig a szabadság amúgy sem létezett.) A következő élmény nem volt meglepetés: tudtuk, hogy Dankó Dénes alpolgármester hobbjaja az eltévesztett, összekevert, rossz helyen használt idegen szavak gyűjtése; már tavaly is ezek közül válogatott köszöntőjében A Magyar Nyelv Múzeumában. Idei gyűjteményének egyik gyöngyszeme a kiűntetés átadásakor elmondott *agitáció* volt (*laudáció* helyett). Ez a lelemény nyilván Kerekes Barnabásnak is tetszett,

annyira, hogy kölcsönvette, amikor a hivatalos nyitó díszünnepségen Szamosvölgyi Péter polgármester a verseny hűszéves támogatásáért megkapta a Péchy Blanka-díjat. (A vele járó pénzösszeget a díjazott nyomban fel is ajánlotta a nyári ifjúsági anyanyelvi tábor céljaira.) Na de előreszaladtam, mert a városnézés második állomásán a görög-katolikus templom parókusától is kaptunk nyelvi élményt. Damjanovics József humoros magyarázatot adott arra, hogy miért kígyó a patikák jelképe: aki beveszi a gyógyszert, *kígyógyul* a betegségéből. Szabadidős programként kínálták föl a rendezők a Zemplén Kalandparkot, ahol a Solyom (az átcsőszó kötélpálya) az erős szél miatt nem üzemelt, de helyette meglátogathattuk a zsólyomkai nyitott pincéket – akár Futrinkával (városnéző kisvonattal) is. Ezek miatt mondom én, hogy a nyelvhasználati verseny jó helyt van Sátoraljaújhelyt. (Balog Lajos, Kiskunhalas)

Az Édes anyanyelvünk nyelvhasználati verseny 2018. évi döntőjén díjat kaptak: Antal Kinga Kincső (SZTE Gyak. Gimn., tanára: Balázsné Vadász Veronika), Azbej Kristóf Theodor (Madách Imre Gimn., Bp., tanára: Hadikné dr. Végh Katalin és Vajda Éva), Bognár Ákos (győri Jedlik Ányos Gépipari és Inf. Szakgimn., tanára: dr. Szarvas Péter Detrené), Burkhardt Zsófia (kolozsvári Ref. Koll., tanára: Rácz Melinda), Grad-Molnár-Deák Ákos (Baróti Szabó Dávid Techn. Líceum, tanára: Csog Orsolya), Gyovai Dániel (Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műsz. Szakgimn., tanára: Widder László), Gyurik Zita (szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimn., tanára: Gortva Tamás), Jantyk Zsanett (békéscsabai Széchenyi István Két Tanítási Nyelvű Közg. Szakgimn., tanára: Szilágyi László), Kiskó Dominika (székesfehérvári Tóparti Gimn., tanára: Fövényesiné Bencsik Ildikó és Szűcs Krisztina), Kovács Panna (Baár-Madas Ref. Gimn., tanára: Csízi Katalin), Márton Richárd (szegedi Gábor Dénes Szakgimn., tanára: Némethné dr. Balázs Katalin), Muszka Barna (segesvári Mircea Eliade Főgimn., tanára: Fodor Gyöngyi), Nagy Rezső (Tóparti Gimn.), Osztovs Pál József (Fazekas Mihály Gyak. Gimn., tanára: Turcsányi Márta), Péter Petra (zalaegerszegi Csány László Szakgimn., tanára: Sárdi Angéla), Ötvös Kinga Viktória (budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimn., tanára: dr. Pelczér Katalin), Pintér Laura Franciska (Veres Pálné Gimn., tanára: Korda Eszter), Polonyi Domonkos (békéscsabai Veres Péter Gimn., tanára: Lippai Ildikó), Sági Enikő (Tóparti Gimn., tanára: Szűcs Krisztina és Csertő Erika), Szabó Roland Gergő (Zsolnay Vilmos Szakgimn., tanára: Kovácsné Tóth Mária), Szabolcsi Petra (Garay János Gimn., tanára: dr. Bechtel Helmut Herman), Taródi Anna (Szent István Gimn., tanára: Szecsódi Tamás és Jakab Edit Katalin), Varga Benedek (Gábor Dénes Szakgimn., tanára: Szántóné Benkő Judit), Vigh Martin (szentesi

Horváth Mihály Gimn., tanára: Molnárné Szűcs Melinda). 25-en vehették át az Anyanyelvpolók Szövetségének könyvjutalmát. Különdíjas: Antal Kinga Kincső (SZTE Gyakorló Gimn.).

Magyar Nyelvőr Díj, 2018.

Minden évben egy határon túli és egy Magyarországon élő ember kaphatja meg a Magyar Nyelvőr Díjat. 2018-ban **Raátz Judit** nyelvész, főiskolai tanár és **Hódi Éva** vajdasági pedagógus vehette át a magyar nyelv ápolásáért járó díjat az Országházban. A magyar nyelv a legnagyobb kincsünk, a magyarság összetartó ereje – hangsúlyozta a díjátadón Tuzson Bence, a Miniszterelnökség közszolgálatért felelős államtitkára. A Magyar Nyelvőr Alapítvány minden évben olyanoknak adja át a Magyar Nyelvőr Díjat, akik sokat tettek a magyar nyelv ápolásáért – emelte ki Keszi István, az alapítvány alapítói képviselője. (Manyszi)

Katolikus középiskolák XI. országos helyesírási versenye

Kép: Nagy Sándor

A váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola a Nemzeti Tehetség Program támogatásával 2018. november 23-án rendezte meg a katolikus középiskolák XI. országos helyesírási versenyét. A verseny iránt – a korábbi évekhez hasonlóan – ebben az esztendőben is nagy volt az érdeklődés; a megmérettetésen 15 katolikus intézmény 30 diákja vett részt. A rendezvényt Megyeriné dr. Runyó Anna főiskolai tanár, rektorhelyettes nyitotta meg. A verseny tollbamondás írásából, valamint helyesírási és *j-ly*-os feladatlapok kitöltéséből állt. A kísérő tanárok részére ezalatt Banu Lászlóné, a Leövey Klára Görögkatolikus Gimn. tanára vezetett városnéző sétát. A közös ebédet követően a Váci Bartók-Pikéthy Zeneművészeti Iskola tanárai és növendékei adtak koncertet. Eredmények: 1. helyezett: Dankó Csenge (nyíregyházi Szent Imre Katolikus Gimn. és AI), 2. helyezett: Kovács Adél (pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimn.), 3. helyezett: Emese Rita (budapesti Pál Apostol Katolikus AI és Gimn.). (Gasparics Gyula)

Elekfi Lászlóra emlékezünk

Egy olyan, ma már nem létező nyelvész-nemzedék tagja, amelynek a nyelvtudomány még EGY tudott lenni: grammatika, szemantika, pragmatika, horroribeli

dictu nyelvművelés... vagyis nyelvtudomány kulturális kontönsben; a nyelvtudomány szinte minden ágát sikerrel művelte. Tudománytörténeti szempontból maradandót alkotott Brassai Sámuel nyelvészeti munkásságának fölfedezésével és aktualizálásával, az aktuális mondattalalkalmazásával (Petőfi verseinek mondattani és formai felépítése, 1986), a ragozási szótárral (1994) és a szépkiejtés fonetikai elveinek kidolgozásával (Az értelmes beszéd hangzása, 2004, Wacha Imrével). A magyar nyelvtudomány talán legidősebb képviselőjétől búcsúzunk, életének 99. évében, 2018. december 10-én hazatért Teremtőjéhez, ahogy a gyászjelentés tartalmazza. Dr. Elekfi László 1920. április 24-én Szegeden született. A Pázmány Péter Tudományegyetemre és a Zeneművészeti Főiskolára járt, majd tanárként helyezkedett el. 1943-tól 1944-ig a Pester Lloyd zenekritikusa volt. 1952-től 1976-ig az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatársa, 1976-tól 1985-ös nyugdíjba vonulásáig tudományos főmunkatársa volt. Dolgozott az értelmező szótár, a nagyszótár, a Petőfi-szótár, a Nyelvművelő kézikönyv munkálataiban, elkészítette a Magyar ragozási szótárt. 2006-ban lett az MTA doktora. 1997-ben Pais Dezső-díjat, 2004-ben Révai Miklós-emlékérmet, 2007-ben Kazinczy-díjat kapott. Búcsúztatása 2019. január 3-án volt a VI. kerületi Szent Család Plébániatemplomban. Mi áprilisi számunkban búcsúzunk tőle. (BG)

Megjelent a Nagyszótár VII. kötet

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének zsúfolásig megtelt előadótermében január 16-án tartották *A magyar nyelv nagyszótára* újabb kötetének sajtóbemutatóját. A szótárt elsőként **Lovász László**, az MTA elnöke méltatta, majd **Ittész Nóra** főszerkesztő ismertette a Nagyszótár sajátosságait, munkálatait. Az online változat használatáról és az újabb fejlesztésekről **Merényi Csaba** és **Kristóf Ibolya** beszélt. Végül **Tompá Andrea** író kapott szót, aki a szépirodalom és a szótár kapcsolatáról mondta el gondolatait. A bemutató végén a jelenlevők kérdéseket tettek fel a szótár készítőinek. A jó hangulatú beszélgetés abban a reményben zárult, hogy a Nagyszótár újabb kötetei is az eddigi ritmusban, átlagosan két évente követik egymást. (K. G.)

Könyvek

Balogh F. András szerk.: Német–magyar kulturális szótár. Szász, sváb, landler, cipser és bukovinai német nyelvű kultúra a történelemben és a mindennapokban. AESZ, Sepsiszentgyörgy, 2017.

Beke József: Bánk bán szótár. Katona József Bánk bán című drámájának szókészlete. ASZ–Inter, 2019.

Beszédnemek – nemek beszéde. Rhetorika a reformációtól napjainkig. Szerk.: Hujber Szabolcs – Pölcz Ádám. MNYKNT, ELTE, Budapest, 2018.

Diáknyelv – diákszótár. Egy anyanyelvi pályázat legjobb munkái. Szerk.: Balázs Géza – Minya Károly. ASZ–Inter, Budapest, 2018.

Szecsó Károly: Pásztor Emil tanár úr. Széphalmi Minerva Könyvek, Sátoraljaújhely – Széphalom, 2018.

Tótfalusi István: Vámmentes gondolatok. 838 újkori szállóige 344 neves személytől magyarul és eredeti nyelven, kiértési tanáccsal. Tinta, Budapest, 2018.

Voigt Vilmos: Finnugrisztika – filológia – folklorisztika. DE, Debrecen, 2018.

Rendezvények

2019. febr. 21. 16.00 A magyar nyelv szimbolizációja. Előadások az anyanyelvek napján, MMA-székház

2019. márc. 2. „Práter” anyanyelvi nap általános iskolásoknak, Budapest, Baár–Madas

2019. márc. 23. 10.00 Kárpát-medencei korrektorverseny, Duna Palota

2019. április 5–7. Általános iskolások „Szép Magyar Beszéd” versenyének főlországos döntője, Kisújszállás

2019. április 8. Az 53. magyar nyelv hete megnyitója – ünnepi ülés az ASZ megalapításának 30. évfordulója tiszteletére, PIM Budapest

2019. április 11–13. Általános iskolások „Szép Magyar Beszéd” versenyének főlországos döntője, Balatonboglár

2019. április 26–28. Középiskolások „Szép magyar beszéd” versenyének országos döntője, Győr

2019. május 9–12. A Magyar Nyelv Napjai, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Nagyenyed

2019. május 18. ASZ tisztújító közgyűlés, PIM, Budapest

2019. jún. 19–23. 6. nyelvész-tábor és esszékonferencia, Sátoraljaújhely, Széphalom

2019. júl. 22–27. 4. Partiumi szabadegyetem, Berettyóújfalú

A Hírek – tudósítások rovatba szánt információkat a megjelenés előtti 40. napig várjuk a balazs.geza@gmail.com címen. Két szám között, folyamatosan az ASZ honlapján találunk írott és képes beszámolókat szövetségünk életéről: www.anyanyelvpolo.hu. Elektronikus formában itt olvashatók az ÉA korábbi számai is.

Mindenekelőtt a 2018. évi 4. számunkban közölt feladványok helyes megoldását adjuk meg.

I. Segítőképző állatok. 1. Rákiált. 2. Bemutat. 3. Bujakór. 4. Szopóka. 5. Belehal. A segítő állatok a rejtvényben: rák, emu, jak, pók, hal.

II. Ellentétes jelzők. 1. Takaros. 2. Denevér. 3. Kerámia. 4. Ózteres. 5. Azonmód. 6. Csábító. (Ezt többen nem találták meg. Próbálkoztak más szavakkal is. Közülük a jobbító a rejtvény megfejtése szempontjából jó is lenne, ám az adott meghatározásnak – 'Kedvező ajánlat jelzője' – nem felel meg.) 7. Előkelő. A két ellentétes jelentésű jelző: teremtő és romboló.

III. Egy kis evészet. 1. A/ Pita B/ Feri. Együtt: Aperitif. 2. Járt + ...dame = Madártej. 3. Alga + mami = Mamaliga. 4. Ránc + Pami = Marcipán. 5. Igaz + rost = Osztriga. 6. NATO + tárt = Rántotta. 7. Sára + szik = Rizskása. 8. Izsó + porc = Rozscipó. 9. Meny + ütés = Sütemény. 10. Anya + Hort = Tarhonya.

IV. Szójátékos csattanó. De van, csakhogy azon nem tudok hintázni!

A sorsolásban való részvételhez ezúttal legalább 60 pont volt szükséges. A nyereménykönyveket – Daniss Győzőnek Újságíró-iskola című munkáját – a következő megfejtők kapták: Bossányi Márta, Szirmabesenyő (3711); Búcsú-Martonosi Gizella, Veszprém (8200); dr. Kis Ellák István, Budapest (1157); Kovács Antalné, Göd (2131); Mersitz Ilona, Vecsés (2220); Nátz Károly, Markaz (3262); Oravecz Lászlóné, Bátorlyerénye (3078); Pályi István, Mezőtúr (5400); Somogyi Boglárka, Vilonya (8194); Varga Andrásné, Tengeri (7834). (A nyertesek teljes lakcímét a jövőben – egy olvasónk figyelemre méltó javaslata alapján – nem adjuk meg, az irányítószámot azonban továbbra is közöljük.)

A Pontozó új feladványai

I. Kitöltődsi. Olvasóinknak úgy kell az ábra üresen hagyott négy betűnyi/betűjegynyi helyeit kitölteniük, hogy mindegyik sor egy önálló, akár egyszerű, akár összetett szóvá formálódjon, a beírt betűkből pedig minden sorban a világ valamelyik fővárosának neve váljon olvashatóvá. A helyes megfejtésekért soronként 4, azaz összesen 16 pont jár, de ennek elnyeréséért azt az országot is meg kell nevezni, amelyeknek fővárosa ott olvasható az ábrában.

B	O	L	H					C
L	E					Y	E	G
P	A					D	Á	R
O					M	I	Z	Ó

II. Neves személyiségek. Anagrammarejtvényünkben négy-, illetve nyolcbetűs (betűjegyes) szavakkal játszunk. A tíz kérdéscsoport A/ és B/ jelzetű meghatározására egy-egy négybetűs szóval kell válaszolni, az alattuk olvasható harmadikra pedig egy-egy élő vagy már nem élő, de ismert, neves személy nevével, ám annak figyelembevételével, hogy e név nyolc betűjének meg kell egyeznie az A/ és B/ válaszok betűinek együttesével. Ahol a keresett személy utónevét nem adjuk meg zárójelben, ott a megfejtésben a teljes név szerepel. Mindegyik kérdéscsoport megfejtése 2 pontot ér, a hibátlan megoldás értéke tehát 20 pont.

1. A/ ... Művek; híres rockegyüttesünk:
B/ Győzedelmeskedik:
Költőnk; Érmindszent híres szülőte:

2. A/ Lebilincsel:

B/ Kisugárzás:
(Charles) ...; francia sanzonénekes:

3. A/ Származik:

B/ Húsos levesféle:
A fényképezés egyik úttörője (Louis-Jacques-Mandé):

4. A/ Amerikai autómárka:

B/ De még mennyire!:
Óceáni szőlővitorlázó; háromszor került meg a Földet egyedül:

5. A/ ... Lisa; Leonardo da Vinci festménye:

B/ Tóth Árpád szülővárosa:
Világ bajnok argentin labdarúgó (Diego Armando):

6. A/ ... Hacsaturján; örmény zeneszerző:

B/ ... Tóth László; nemrég elhunyt színművésznök:
Hírheft kémmő az első világháborúban; eredeti neve:
Margarethe Zelle:

7. A/ Az orosz parlament alsóháza:

B/ Étel bekapására utaló szó:
... Ali; Cassius Clay világbajnok ökölvívó neve:

8. A/ Hazai élelmiszeráruház-lánc:

B/ Az erő rejteke:
Az utolsó trójai király; Hekabé férje:

9. A/ Pan társa az egykori filmvászon:

B/ Súrolóeszköz:
Világ bajnok törvívó (Gertrúd):

10. A/ Műből citál:

B/ Faágat metsz:
Kedvelt popénekesnő (Adrienn):

III. Tisztasági kellékek. Közülük kettő is szerepel a rejtvényben. Az egyik a bal felső saroktól a jobb alsóig olvasható el, ha az adott meghatározásokból sikerült rátalálni a megfelelő szavakra. Ezután, ha átrendezzük a sorokat, akkor a jobb felső saroktól a bal alsóig előkerül a másik is. Minden definiált szóért 1 pontot, a két tisztasági kellékért pedig 5-5 pontot lehet szerezni, a telitalálatos megoldás tehát 17 pontot ér.

Kisebb zongora

Van ilyen orvosság is

Fonnyadt (virág)

Becézett Eszter

Kínlódik

Magához tér

Kis függöny

IV. Szójátékos csattanó. Olvasóinknak megfejtésül a Sulimóka című, túloldali rejtvény csattanóját kell beküldeniük. Értéke 25 pont.

A közölt rejtvények együttes értéke 78 pont, de a sorsolásban való részvételhez 60 pont is elég. A feladványok megfejtését **2019. április 1-jéig** várjuk címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, Budapest, Károlyi u. 16. (1053), vagy a rovat vezetőjének íme címe: gretsyl@t-online.hu

Minden olvasónak jó szórakozást és sikeres megfejtést kívánunk a szerzők:

**Grétsy László (I., II.), Láng Miklós (III.),
Schmidt János (IV.)**

Szójátékos csattanó

Új szavak, kifejezések
(103.)

SZÍNPADI MŰ RÓMAI 500-AS	1	KUPAC, HALOM	AZ ALJÁHOZ	SZOROS EMBERI KAPCSOLAT	SULIMÓKA – Nos, mi volt ma a suliban? – Madarak és fák napja. – Télen? – Igen. Tudod, a matektanár, miután átnézte a röpdolgozatokat, ... (A folytatást az ábrában rejtettük el.)				
DUNÁNTŰLI MEGYE ÉS FOLYÓ NÉVELŐ									
HEVESI KÖZSÉG MÁRCIUS ELEJE!			UGYAN, DEHOGY! NULLA, SEMMI						
KERESKI A HÁNYADOST				MILLILITER, RÖVIDEN					
NORVÉG AUTÓK JELZÉSE	2	TROMFOL						E	
ŐRÖLT KERESZTÜLBÚJTAT					FORMA, IDOM TRÉNIN-GEZIK		IRÓN PÁROS BETŰ! HÍG ÉTEL		
FÉL ÁR! AUSZTRÁL AUTÓK JELZÉSE				ALAPVETŐ VÁRAT ROHAMOZ					
ÉTLEN HÉT! ZSEBFÜZET			NAGYON BETEG ÉS, LATINUL						
					CZUCZOR G. ÁLNEVE SZAKADTANUL				
NITROGÉN CSEH ENEKES (KAREL)					ZUHOG DALOS FOGLALKOZÁS				
JEGYZÉKBEN VAN!			HAJDAN MUNKAHELYÉRE INGÁZIK				HAJLSZA VÉGE! MAGYAR AUTÓJEL		
LENVÉG! LEVESESTÁLAT SZINGITÓLT		TOLNAI KISVÁROS LITER, RÖVIDEN							
TONNA NORVÉG AUTÓJEL KÖTŐSZÓ		JOLLY ...; KÁRTYALAP DIÁK VISZI					LÁSD OTT!, RÖVIDEN ÖKÖLVÍVŐ-SZORÍTÓ	BOTVÉG! SZELETELES MARADÉKA	
					KARRAL JELEZ TÉR KÖZEPE!				
RAÉRŐSEN JÁRKÁLÓ CSUK				RÁNTOTTA (TÁJSZÓ) CSONTOS HÚSFÉLE					
FÉL ZSÁK! A MŰLT IDŐ JELE			AZ ODERA PARTJAI! KÖR KÖZEPE!			TRÉFÁS ÖTLET BORSODI VÁROS			
					RÉGI, TAVALYI MEGLEPVE MONDJUK		SÚLYHATÁROK! IZSÁK ANYJA		
A LÉLEKÉ A SZEM! KICSINYÍTŐ KÉPZŐ			... ATTILA; JELES KÖLTŐ SEREG						
AZ ILLETŐ		FELTÉVE ELŐADÓ, RÖVIDEN			GYERME-TEG FE- NYEGETÉS ARGON				
NÖVÉNYI FORRÁZAT				OSZTRÁK AUTÓJEL VÁC KÖZEPE!		FÜVES TÉRSÉG NEWTON, RÖVIDEN			
	M								

Nem szótározott szavak tárháza

debüt kötet – első kötet; másképpen így: *debütáló, bemutatkozó kötet*

digitális turizmus – digitális szolgáltatásokkal támogatott turizmus. Pl. „*Digitális turizmus*: a szektor infokommunikációs fejlesztéséről egyeztettek az érintett szervezetek... A turisztikai szektorban egyre nagyobb az igény az olyan korszerű informatikai megoldások iránt, melyek ... megfelelően kiszolgálják a hazánkba látogató turisták igényeit.”

elvaterázik l. *vaterázik*

fültágító – gyűrű, melynek segítségével a fülcimpán lyuk alakítható ki. Pl. „... 160 centiméter magas, vékony testalkatú. Haja rövid, szőke. Alsó ajka alatt szájpiercing, jobb fülében *fültágító* található” (index.hu) Van hamis fültágító is: „A hamis fültágító fülbevalók lényege, hogy a külső szemlélő számára valódi fültágítósnak látszanak.”

fültágító – olyan személy, aki fülcimpáját gyűrűk segítségével nagyméretűvé alakítja

gyöngyfa – gyöngyökből készített kis díszfa (készítése óvodások, kisiskolások kedvelt gyakorlati tevékenysége)

hunédzser – (mai) „ideáltipikus” huszonéves. Megj.: Szociológiai kifejezés. A *hunédzser* (twenty-something) fogalmát az ideáltipikus huszonéves világa kapcsán szokták emlegetni.

kerti vasút – olyan egy mozdonyból és néhány kocsiból álló játékvasút, amelyre néhány személy ráülhet, s kisebb területen (kertenben) vonatozhat. Megj.: a valódi kisvasútnál, keskeny nyomközű vasútnál kisebb, a szobai játékvasútnál nagyobb eszköz.

látványtetés – állatkerti program, melynek során az állatokat a közönség előtt etetik

kinyitja a pofonzsákot – (ökölvívó) látványosan megszorozza, ütlegetli ellenfelét

megrázza a pofonfát – pofonnal fenyeget valakit

pénzügyi mentor – pénzügyi tanácsadó

szalagtűző – szalagavató (ünnepség érettségire készülő diákok számára)

vaterázik – interneten tárgyakat eladásra kínál. Pl. „*Vaterázik a NAV*”, „Ne vedd el, inkább *vaterázz!*”, „Ne dobd ki, inkább *vaterázd el!* – tanácsolják egymásnak mostanában a fiatalok. Új magyar ige született az internetes használatok-kereskedelemben, amit lelkes rajongói pillanatok alatt az összes lehetséges nyelvtani formájával felruháztak. *Vaterázni* indul a netre, aki eladásra vagy árvezetésre kínálja megunt tárgyait, és az is *vaterázik*, aki ily módon szeretne olcsón hozzájutni egy számára fontos dologhoz.”

A rovat 1998–2015. közötti teljes anyaga megjelent az Új magyar szavak szótára című kiadványban (IKU-tár). Kapható: www.e-nyelv.hu/konyvesbolt.

B. G.

balazs.geza@gmail.com

maguknak alternatívát. Ez a magyarázata annak, hogy a Fidesz után következő második erő, a Jobbik még a legkiegyensúlyozottabb eredményt predesztináló mérések szerint is harminc százalékra van a vezető párttól. Mondani sem kell,

Bár nem vagyok politológus, mint a cikk szerzője, biztos vagyok benne, hogy valójában erre gondolt: „a legkiegyensúlyozottabb eredményt *prognosztizáló* mérések”. A szótévesztés elkerülhető lett volna, ha az idegen szó helyett annak valamelyik magyar megfelelőjéhez folyamodik: *előrejelző*, (*meg*)-*jósoló*.

Vegetáriánus ételrendelés

Ételeink változatosak, táplálóak, ínycsiklandóak és egészségesek.

Nem az ételrendelés *vegetáriánus*, hanem maguk a megrendelt ételek. A mozgászábbal így kellett volna írni: *vegetáriánusétel-rendelés*, de ez riasztóan nehézkes. Helyette alkalmazzunk birtokos szerkezetet: *vegetáriánus ételek rendelése*.

A *centenárium*, ki ne tudná, százéves évfordulót jelent (a latin *centum* 'száz' szóból). A két nagy filmrendező halálának csupán tízéves évfordulójáról emlékeztek meg. Attól tartok, hogy a szöveg írója a *centenáriumot* a *juvenileum* vagy az *évforduló* szinonimájának véli. De ne rossz-májúskodjunk!

Venezuela a világ kőolajban leggazdagabb országa, amely most mégis a politikai és gazdasági összeomlás szélén áll. Sőt! Egyesek szerint az összeomlás már be is következett. Naponta tízezrek próbálnak átjutni a határon. Tudósítónk a szomszédos Bolíviában egy Venezuelából menekült asszonnyal beszélgetett, de közben az is kiderül, mi vezetett a dél-amerikai ország csődjéhez.

szágra is. A Királyhágón innen és túl a szászok, a dunántúli felső vármegyékben a magyarok nagy része megtartotta hite alapjául a Luther-féle Augsburgi Hitvallást (Ágostoni Hitvallás). A széke-lyek és más magyar nemzetiségű protes-

Augsburg régi magyar neve: Ágosta, ezért az ott 1530-ban elfogadott hitirat helyesen *Agostai* hitvallás, innen az *ág. ev.* (ágostai evangélikus) megjelölés. Ágoston (Augustinus, Szent Ágoston) több mint ezer évvel korábban élt, így nem lehetett protes-táns...

tehetett, hogy 1883-ban megvegyen egy Giverny gyümölcsöst. Ideköltözött és itt alakította ki azokat a kerteket amelyek oly gyakran voltak képei témái. Innen indult hosszabb rövidebb festői kirándulásokra például Rouenba, hogy híressé vált képeit megfesse. Halálának évében, 1926-ban, már félig vakon fejezte be, az erre a célra épített Giverny nagy műteremben a 12 panóból álló Tavirózsák című sorozatát amit a francia államnak ajándékozott.

Egy Monet-ről szóló, gyönyörűen illusztrált, de egyébként is tartalmas cikkben kétszer is helytelenül írták a festő lakóhelyének nevéből képzett melléknevet. Így kellett volna: *givernyi* (kis *g*-vel, a végén *-i* képzővel, mint *canterburyi*). Kiejtése: zsivernii.

Már megint az a fránya földrajz! Venezuela és Bolívia egyáltalán nem *szomszédos* országok, mert köztük terül el az óriási Brazília. Tessék csak megnézni a térképen! A menekülő asszony hiába próbált volna átjutni a (nem létező) venezuelai-bolíviai határon.

ÉVFORDULÓ

Július 30-a fekete nap a filmes világ életében: tíz évvel ezelőtt két rendező doyen is ezen a napon fejezte be földi pályafutását: Michelangelo Antonioni 94, Ingmar Bergman pedig 89 évesen gondolta úgy, hogy örökre visszavonul a filmezéstől. Haláluk centenáriumának apropóján augusztus 3-án egy-egy itthon alig vetített filmunkkal emlékezünk rájuk az M5 és a Cinemax televízió – a Szűzfor-

A példákat gyűjtötte és kommentálta:
K. G.